

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Kristýna Černá

Smluvní pokuta
Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce

Mgr. Tomáš Tintěra

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Smluvní pokuta“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30. března 2012

Kristýna Černá

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Obecně k problematice smluvní pokuty	8
1.1. Vývoj právní úpravy smluvní pokuty	8
1.2. Současná úprava smluvní pokuty	10
1.3. Funkce	12
1.3. Akcesorita smluvní pokuty	14
2. Dohoda o smluvní pokutě	16
2.1. Formální náležitosti	16
2.2. Obsahové náležitosti	17
2.2.1. Smluvní povinnost	18
2.2.2. Smluvní strany	21
2.2.3. Výše smluvní pokuty	22
2.2.4. Předmět dohody o smluvní pokutě	24
2.2.5. Zavinění	25
2.2.6. Paušalizace náhrady škody	27
2.3. Úskalí smluvní pokuty	28
3. Nárok na smluvní pokutu	30
3.1. Vznik nároku	30
3.2. Splatnost	32
3.3. Zánik nároku	32
3.4. Promlčení nároku	34
3.5. Soulad nároku na smluvní pokutu s dobrými mravy a poctivým obchodním stykem..	35
3.6. Moderace výše nároku soudem	38
3.6.1. Teoretické vymezení	38
3.6.2. Postup soudu při moderaci smluvní pokuty	39
3.6.3. Úvahy o moderaci smluvní pokuty v občanskoprávních závazkových vztazích	41
4. Vztah smluvní pokuty k blízkým institutům	44
4.1. Vztah smluvní pokuty a odpovědnosti za škodu	44
4.2. Vztah smluvní pokuty a úroků z prodlení	44
4.3. Vztah tzv. nepravé smluvní pokuty k odstupnému	46
5. Úprava smluvní pokuty v novém občanském zákoníku	48

Závěr	52
Seznam použité literatury	55
Shrnutí.....	60
Summary	61

Seznam použitých zkratek

ObčZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ObchZ - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Nový občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb.

Úvod

Změna politického systému přinesla v devadesátých letech minulého století novou právní úpravu závazkových vztahů. Do této právní úpravy byla znova začleněna i smluvní pokuta jako jeden z možných institutů zajištění závazků. Smluvní pokuta pro snadnost svého sjednání se velmi rychle stala smluvními stranami oblíbeným zajišťovacím prostředkem závazků. Smluvní pokuta je pro svou převážně dispozitivní právní úpravu zajišťovací prostředek velmi variabilní. Tato variabilita ovšem v praxi přináší nemálo sporných otázek.

Smluvní pokuta má v právní oblasti dlouhou historii, vyskytovala se již v římském právu jako *stipulatio poenae*.¹ Do současné právní úpravy byla zavedena novelou občanského zákoníku provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. a přijetím obchodního zákoníku s modifikací pro obchodněprávní vztahy. Oba zákony nabyly účinnosti dne 1. ledna 1992. Smluvní pokuta je upravena rovněž v novém občanském zákoníku, který nabude účinnosti dne 1. ledna 2014. Smluvní pokutou se zabývá odborná literatura, zejména ta časopisecká, která v mnohých případech výstižně reaguje na problematické aspekty smluvní pokuty. K tématu smluvní pokuty rovněž existuje velké množství judikatury Nejvyššího soud ČR, přičemž je nutné rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČR vytknout názorovou nejednotnost v souvislosti s jistými spornými otázkami smluvní pokuty.

Cílem této práce je komplexně zpracovat tematiku smluvní pokuty, podat ucelený přehled o smluvní pokutě podle účinné právní úpravy obsažené v občanském zákoníku a podle její modifikace dle obchodního zákoníku, dále upozornit na některé sporné otázky týkající se problematiky smluvní pokuty. Cílem této práce je rovněž rozebrat právní úpravu smluvní pokuty obsaženou v novém občanském zákoníku ve srovnání s účinnou právní úpravou. Tuto diplomovou práci jsem zpracovala na základě právní úpravy, aktuální judikatury, odborné literatury, a to vše jsem doplnila o vlastní názory.

Pro naplnění cílů a napsání této práce jsem využila metody srovnávací, tedy srovnávání účinné právní úpravy smluvní pokuty obsažené v občanském zákoníku a modifikace právní úpravy smluvní pokuty zahrnuté v obchodním zákoníku, dále srovnávání

---

¹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha: Akademie věd České republiky, 1994. s. 259.

účinné právní úpravy a úpravy nového občanského zákoníku. Pro lepší srozumitelnost práce jsem se nemohla nevyhnout ani metodě popisné.

Při psaní této práce jsem se snažila držet toho, co je tématem této práce, tj. smluvní pokuty a nadměru potřebnou lepší srozumitelnosti práce jsem se nezabývala souvisejícími tématy. Jedinou výjimku jsem učinila s instituty smluvní pokutě velmi blízkými, tj. náhradou škody, úroky z prodlení a odstupným, kterým se věnuji blíže v samostatné kapitole, ovšem pouze ve vztahu ke smluvní pokutě.

Svoji diplomovou práci jsem rozčlenila do pěti hlavních kapitol dle souvisejících okruhů problematiky smluvní pokuty. V první kapitole stručně popisují vývoj právní úpravy smluvní pokuty od roku 1811, tedy od platnosti Všeobecného zákoníku občanského, a rovněž vymezují funkce a akcesoritu smluvní pokuty. Další kapitola s názvem Dohoda o smluvní pokutě již pojednává o obsahových a formálních náležitostech smluvní pokuty. V této kapitole se rovněž zabývám jednotlivými konfiguracemi smluvních pokut. Třetí kapitola pojednává o fázi smluvní pokuty po té, co porušením smluvní povinnosti vznikne věřiteli právo na splnění smluvní pokuty. V rámci této kapitoly rozebírám i problematiku neplatnosti smluvní pokuty pro rozpor s dobrými mravy a moderační právo soudu. Smluvní pokuta na základě svého historického vývoje má velmi blízko k dalším právní institutům, a to zejména k náhradě škody a úrokům z prodlení, o čemž pojednávám v kapitole čtvrté. V poslední, zato velmi významné páté kapitole rozebírám a zhodnocuji právní úpravu tohoto institutu v novém občanském zákoníku. V diplomové práci se záměrně nevěnuji zahraniční právní úpravě a pro rozsáhlost problematiky preferuji důkladněji se věnovat smluvní pokutě v české právní úpravě.

V této práci jsou zpracovány právní předpisy účinné k datu 1. března 2012.

1. Obecně k problematice smluvní pokuty

1.1. Vývoj právní úpravy na našem území

Úprava smluvní pokuty ve Všeobecném zákoníku občanském (patent č. 947 Sb. z.s.) byla ustanovením § 1336 systematicky zařazena mezi úpravu náhrady škody, z čehož vyplývá poněkud odlišný význam tohoto institutu od současného pojetí. Dnes je smluvní pokuta řazena mezi zajišťovací prostředky závazků. Smluvní pokuta byla v této právní úpravě pouhou paušalizovanou náhradou škody a trestní povahu postrádala. Hlavním významem smluvní pokuty bylo usnadnění procesního postavení věřitele, zejména z hlediska důkazního břemene.

Stejně, jak je tomu dle současné právní úpravy, dlužník v případě nesplnění zajištěného závazku byl povinen věřiteli plnit vedle zajištěného závazku i plnění plynoucí z nároku na smluvní pokutu. Smluvní pokuta mohla být sjednána pro zákonem stanovené situace, a to když zajištěný závazek nebyl splněn buď vůbec nebo náležitě anebo v čas. Pokud nebylo sjednáno jinak, dlužník se zaplacením smluvní pokuty nezprostil od povinnosti splnit zajištěný závazek. Výše smluvní pokuty byla ohraničena zákonem tak, že při zápůjčkách nesměla částka, kterou soudce uznal, přesahovat pro prodlení s placením nejvyšší zákonné úroky. Zákon tedy stanovil výši smluvní pokuty, kterou soudce uzná, z čehož plyne, že zbytek smluvní pokuty, který soudce nepřiznal, existoval dále jako naturální obligace. Soud mohl moderovat smluvní pokutu, pokud dlužník prokázal, že výše smluvní pokuty je přílišná. Znění zákona připouštělo možnost plnění plynoucího ze smluvní pokuty v peněžité i nepeněžité formě. Zákon neupravoval formu ujednání o smluvní pokutě, z toho vyplývá, že smluvní pokuta mohla být uzavřena i ústně. Za povšimnutí stojí i návaznost na úroky z prodlení, která spočívá v tom, že rovněž byly řazeny do zákonné úpravy náhrady škody.

V roce 1868 byla novelou provedenou zákonem č. 62 ř. z. ze zákonné úpravy vypuštěna věta o limitaci výše smluvní pokuty úroky z prodlení. Úprava smluvní pokuty byla dále novelizována císařským nařízením č. 69 ř. z. v roce 1916. Touto novelou bylo doplněno ustanovení § 1336 následovně: „Byla-li konvencionální pokuta slíbena pro případ, že nebudou dodrženy čas nebo místo plnění, může býti požadována i vedle plnění.“

V roce 1863 byl zákonem č. 1/1863 ř. z. přijat Všeobecný obchodní zákoník. Tento zákoník byl v poměru speciality k Všeobecnému zákoníku občanskému a upravoval jen

některé odlišnosti úpravy smluvní pokuty. První odstavec čl. 284 Všeobecného obchodního zákoníku uvádí: „Pokuta konvencionální, co do sumy, nikterak obmezena není; činiti může i více než dvojnásobně tolik co úroky.“, čímž reagoval na úpravu ust. § 1336 Všeobecného občanského zákoníku v jeho původním znění. Toto ustanovení rozpoutalo pochybnosti, zda lze u obchodních závazkových vztahů použít moderačního práva soudu. Komentářová literatura se k tomu stavěla následovně „jest použit soudcovského práva zmírňovacího také u obchodů, neboť prvá věta prvního odstavce čl. 284 obch. zák., jak plyne zejména z jejího pokračování, se nedotýká v žádném směru zmírňovacího práva soudcova.“² Dále bylo stanoveno, že v pochybnosti dlužník nemá právo, aby se zaplacením smluvní pokuty zprostil od plnění hlavního závazku. Znění ust. čl. 284 odst. 3 věřiteli poskytovalo právo požadovat po dlužníkovi náhradu škody převyšující výši smluvní pokuty.

V období první republiky byl připravován československý občanský zákoník, který ovšem nikdy nenabyl platnosti. Novou právní úpravu přinesl až Občanský zákoník z r. 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.) v ust. § 284 až § 287. Smluvní pokuta v tomto zákoně byla prvně zařazena mezi zajišťovací prostředky závazků. Kontinuita s předchozí právní úpravou byla ovšem zachována, jelikož smluvní pokuta i nadále plnila funkci předem dohodnuté paušalizované náhrady škody.

Ustanovení zákona dávalo věřiteli na výběr, zda bude požadovat po dlužníkovi splnění smluvní povinnosti, nebo smluvní pokutu. Smluvní pokutu vedle splnění zajištěného závazku bylo možné požadovat, jen byla-li smluvní pokuta sjednána pro případ nedodržení času nebo místa splnění. Ujednáním smluvní pokuty dlužníkovi nevzniklo právo vyplatit se smluvní pokutou od splnění zajištěného závazku. Zákon připouštěl moderační právo soudu v případě nepřiměřenosti výše smluvní pokuty. Soud mohl výši smluvní pokuty přiměřeně snížit s přihlédnutím k významu řádného splnění smlouvy. Pro srovnání v současné době dle obchodního zákoníku soud může snížit výši smluvní pokuty s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše vzniklé škody. Dlužník se práva moderovat smluvní pokutu soudem nemohl předem vzdát. Oproti předchozí právní úpravě byla upravena nutnost sjednání smluvní pokuty v písemné formě a smluvní pokuta mohla být plněna jen v penězích.

Smluvní pokutu upravoval ve svých ustanoveních § 191 až § 194 zákoník

---

² KUBEŠ, Vladimír. In. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi- 5. díl*, Praha: V. Linhart, 1937. s.973.

mezinárodního obchodu (zákon č. 101/1963 Sb.), který se aplikoval na vztahy se zahraničními subjekty vzniklými především za účelem mezinárodního obchodu. V tomto zákoně byla smluvní pokuta rovněž upravena mezi instituty zajištění závazků. Propojení smluvní pokuty s náhradou škody je zřejmé i v úpravě dle tohoto zákona. V ustanovení § 193 bylo stanoveno, že věřitel nemá nárok na náhradu škody pro porušení povinnosti zajištěné smluvní pokutou. Stejně, jak je to mu dle současné úpravy, věřitel mohl požadovat smluvní pokutu bez ohledu na to, zda mu porušením smluvní povinnosti vznikla škoda. V ustanovení § 194 se nacházela úprava moderačního práva soudu. Soud mohl snížit smluvní pokutu až do výše skutečně způsobené škody. Výslovně bylo upraveno, že dlužník se zaplacením smluvní pokuty nemůže vyplatit z plnění zajištěného závazku. Smluvní pokuta mohla být sjednána jen písemně a plnění mohlo být i jiné než peněžité. Poprvé v tomto předpise nebyly rozlišovány relevantní způsoby porušení smluvní povinnosti. Pojetí smluvní pokuty v zákoníku mezinárodního obchodu je velmi podobné tomu současnému a je zřejmé, že současná právní úprava smluvní pokuty se inspirovala právě tímto zákonem.

Pro vnitrostátní vztahy v hospodářské oblasti byl používán hospodářský zákoník (zákon č. 109/1964 Sb.). V tomto zákoně byly upraveny tzv. majetkové sankce, které byly buďto zákonné, smluvní, anebo kombinované. Tyto sankce byly hospodářské organizace povinny plnit v případě, že nesplnily řádně závazek, popřípadě jinou právní povinnost. Sankce stanovené právním předpisem byly organizace povinny vymáhat prostřednictvím hospodářské arbitráže. V případech, kdy to stanovil právní předpis, mohl hospodářský spor uvnitř výrobní organizační jednotky řešit i její orgán. Organizace mohly od vymáhání sankcí stanovených smlouvou upustit. Pokud právní předpis nestanovil něco jiného, zaplacením majetkové sankce závazek nezanikal. Pro zcela výjimečné důvody bylo upraveno moderační právo hospodářské arbitráže. V právní úpravě hospodářského zákoníků se nevyskytuje žádná vazba majetkové sankce na náhradu škody ani na zajištění závazků. Funkce majetkových sankcí byla ryze sankční.

Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) ve svém účinném znění úpravu smluvní pokuty až do 1. ledna 1992 neobsahoval.

1.2. Současná právní úprava

Úprava smluvní pokuty byla začleněna do občanského zákoníku novelou

provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., která nabyla účinnosti dne 1. ledna 1992. Úprava smluvní pokuty se nachází v ustanoveních § 544 a § 545 ObčZ a je systematicky řazena mezi instituty zajištění závazků.

Podstatou smluvní pokuty je i v současné právní úpravě sjednání vedlejšího závazku, který je dlužník povinen splnit, jestliže poruší primární závazek definovaný v dohodě o smluvní pokutě. Podstatnými náležitostmi dohody o smluvní pokutě je definování zajištěného závazku a určení výše, nebo způsobu určení výše smluvní pokuty. V právní úpravě dle občanského zákoníku je zakotvena subjektivní odpovědnost dlužníka v případě porušení smluvní povinnosti. Dlužník je povinen plnit závazek vyplývající z dohody o smluvní pokutě jen tehdy, pokud porušení smluvní povinnosti zavínil. Smluvní pokuta plní i v současné právní úpravě funkci paušalizované náhrady škody vzniklé porušením smluvní povinnosti. Strany se od toho můžou v dohodě o smluvní pokutě odchýlit a náhrada škody může být požadována vedle smluvní pokuty. Dlužník je povinen plnit smluvní pokutu i v případě, že věřiteli nevznikla škoda. Nedohodnou-li si strany něco jiného, je dlužník zavázán k plnění zajištěného závazku i po zaplacení smluvní pokuty. V závazkových vztazích řídicích se občanským zákoníkem soud nemá možnost moderovat výši smluvní pokuty. Dohoda o smluvní pokutě musí být uzavřena písemně. Současná právní úprava nedefinuje, zda je možné i jiné plnění než peněžité.

Modifikaci úpravy smluvní pokuty pro obchodní závazkové vztahy obsahuje obchodní zákoník (zákon č. 513/1991 Sb.), který je v poměru speciality k občanskému zákoníku. Úprava smluvní pokuty v tomto zákoníku je rovněž systematicky řazena mezi zajištění závazků. Smluvní pokuta je v něm upravena v ust. § 300 až § 302 ObchZ v oddílu nazvaném „Některá ustanovení o smluvní pokutě“.

Pro právní vztahy řídicí se obchodním zákoníkem je stanovena objektivní odpovědnost dlužníka v případě porušení smluvní povinnosti. Obchodní zákoník stanovuje, že okolnosti vylučující odpovědnost nemají vliv na povinnost platit smluvní pokutu. Obchodní zákoník připouští možnost soudu snížit výši nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. Ustanovení § 302 ObchZ řeší situaci, kdy před odstoupením od smlouvy věřiteli vzniklo právo na zaplacení smluvní pokuty. V tomto ustanovení je stanoveno, že odstoupení od smlouvy se nedotýká již vzniklého nároku na smluvní pokutu.

Z výše uvedeného vyplývá, že smluvní pokuta je upravena převážně dispozitivními normami. Smluvní strany se mohou od zákonné úpravy na základě zásady dispozitivnosti upravené v ust. § 2 odst. 3 ObčZ odchýlit .

1.3. Funkce

Z předchozích podkapitol vyplývá, že právní úprava smluvní pokuty se postupně vyvíjela, s ní se měnily i její funkce a jejich významy. Smluvní pokuta se z institutu náhrady škody vyvinula v zajišťovací, resp. utvrzovací prostředek závazků. Určité její znaky ji ovšem zůstaly zachovány po celou dobu existence. V současném pojetí právní úpravy plní smluvní pokuta funkci zajišťovací, reparační a sankční.³ Smluvní strany závazkových vztahů většinou neuvažují o jednotlivých funkcích smluvní pokuty při jejím sjednávání, avšak zdůraznění některé z funkcí může mít pro smluvní strany smluvní pokuty veliký význam. Dispozitivní normy upravující smluvní pokutu umožňují dohodu o smluvní pokutě sjednat variabilně a tím zdůraznit účastníky preferované funkce smluvní pokuty. Významnost funkcí smluvní pokuty zdůrazňuje to, že na ně v odůvodnění svých rozhodnutích odkazuje i Nejvyšší soud ČR.⁴

Stěžejní je funkce zajišťovací, o čemž napovídá již samotné zařazení smluvní pokuty v účinné právní úpravě mezi zajišťovací prostředky závazků. Zajišťovací funkce smluvní pokuty se začne projevovat již od samotného vzniku uzavření dohody o smluvní pokutě a projevuje se do doby stanovené pro plnění zajišťované povinnosti.⁵ Smluvní pokuta je dlužníkovou hrozbou, kterou v případě nesplnění zajištěného závazku, bude muset plnit. Smluvní pokuta tím zvyšuje jistotu věřitele, protože dlužník, aby se vyhnul jejímu negativnímu dopadu, bude mít zájem závazek splnit. „Závazek, který je zajištěn, je s větší pravděpodobností převzat odpovědně, v dobré víře a se záměrem, aby byl splněn.“⁶ Funkce zajišťovací lze shledat i v případě, kdy výše smluvní pokuty roste s dobou prodlení dlužníka, za této situace má totiž věřitel jistotu, že dlužník bude mít zájem plnit co nejdříve.

Reparační funkce smluvní pokuty se projeví v případě, když dlužník poruší povinnost zajištěnou smluvní pokutou. Jak již jsem zmínila, smluvní pokuta, pokud není

---

³ PATĚK, Daniel. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 115 s. 17.

⁴ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2007, sp. zn. 28 Cdo 3714/2007, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 890/2002, Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2002, sp. zn. 33 Odo 313/2002.

⁵ PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s.17.

⁶ BEJČEK, Josef. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1995, č. 1, s. 32.

dohodnuto jinak, plní funkci předem stanovené náhrady škody, kterou dlužník může věřiteli způsobit porušením smluvní povinnosti. Věřitel by při sjednávání smluvní pokuty měl mít na mysli výši škody, kterou mu dlužník porušením smluvní povinnosti může způsobit. Takovým jednáním předejde situaci, kdy opomene možnou škodu a tím mu vznikne nenahraditelná újma. Výše věřitelova nároku na náhradu škody je tímto předem určena, čímž je v případě vzniku soudního sporu usnadněno jeho procesní postavení. Za prvé věřitel již neprokazuje výši vzniklé škody, stačí pouhé porušení smluvní povinnosti (v režimu dle občanského zákoníku zaviněné) a za druhé důkazní břemeno ponese dlužník. Uhrazovací funkce může být zcela vyloučena v případě, kdy je vedle smluvní pokuty paralelně sjednána náhrada škody. Pokud není stanoveno v dohodě o smluvní pokutě jinak, dlužník se zaplacením smluvní pokuty neosvobodí od plnění zajištěného závazku.

Za určitých podmínek v případě, že dlužník poruší zajištěnou smluvní povinnost, může smluvní pokuta plnit funkci sankční. Třeba je mít na paměti, že: „nejde jistě o funkci prvotní, smluvní pokuty nemají vůbec nic společného s pokutami správními nebo trestněprávními kromě toho, že se tento institut také označuje jako pokuta. To je vztah jen jazykový, nikoliv věcný“.⁷ Smluvní pokuta plní funkci sankční v případě, kdy plnění ze smluvní pokuty nenahrazuje věřiteli škodu vzniklou porušením zajištěného závazku smluvní pokutou. Tato situace nastane tehdy, když dlužník je povinen zaplatit smluvní pokutu vyšší, než je věřiteli vzniklá škoda nebo věřiteli škoda porušením zajištěného závazku vůbec nevznikla.⁸ V tomto případě smluvní pokuta představuje trest pro dlužníka. Sankční funkce smluvní pokuty se projevuje nejvýrazněji v situace, kdy si strany ujednají, že smluvní pokuta bude požadována vedle náhrady škody. Smluvní pokuta v této situaci má povahu ryze sankční. V této souvislosti bývá smluvní pokuta v teorii rozlišována na tzv. smluvní pokutu odhadní, kdy smluvní pokuta je paušalizovanou náhradou škody a tzv. smluvní pokutu trestní, kdy je vedle smluvní pokuty sjednána i náhrada škody.⁹

V rámci vymáhání náhrady škody nemohou být vymáhány nároky na odškodnění nemajetkové újmy.¹⁰ Může proto nastat situace, kdy prostředky z této sankční složky budou též reparovat nemajetkové újmy vzniklé věřiteli porušením smluvní povinnosti.¹¹

---

⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Smluvní pokuta. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 9, s. 457.

⁸ Jak to připouští ustanovení § 544 odst. 1 ObčZ: „Sjedná-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda.“

⁹ LOCHMANOVÁ, Ludmila. *Základy obchodního práva*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009. s. 179, BEJČEK, Josef. *Obchodní závazky* (Obecná úprava a kupní smlouva). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. s. 91.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Na závěr tohoto výkladu je nutné podotknout, že efektivita výše definovaných funkcí smluvní pokuty je limitována solventností dlužníka, a to hlavně v případech, kdy peněžitý závazek je zajištěn peněžitým plněním smluvní pokuty. Lze s největší pravděpodobností předpokládat, že u dlužníka, který nedisponuje s dostatečným množstvím finančních prostředků k zaplacení hlavního závazku, nebude mít ani na zaplacení smluvní pokuty.¹² Jak uvádí K. Eliáš: „Bráno z tohoto hlediska, bude spíš na místě tvrdit, že dohoda o smluvní pokutě dlužníkův závazek nezajišťuje, ale toliko utvrzuje.“¹³ Zdá-li se riziko nesolventnosti dlužníka pravděpodobné, bude vhodné smluvní pokutu kombinovat s jinými zajišťovacími prostředky, zejména s ručením nebo se zástavním právem, u nichž bude vzhledem jejich povaze dobytost zajištění pravděpodobnější.

1.4. Akcesorita smluvní pokuty

Ujednáním o smluvní pokutě vzniká vedle hlavního závazkového vztahu vedlejší (akcesorický) závazkový vztah. Akcesorická povaha smluvní pokuty je dána zejména tím, že smluvní pokuta nemůže vzniknout, ani existovat bez platného zajištěného závazku. Ve většině případů smluvní pokuta sleduje osud zajištěného závazku. To se projevuje například tak, že v případě neplatnosti zajištěného závazku je neplatná i smluvní pokuta, byť je jinak sama bezvadně uzavřená.

Smluvní pokuta je běžně sjednávána spolu s hlavním závazkem. Není ovšem vyloučena situace, kdy smluvní pokuta bude sjednána až následně po uzavření zajištěného závazku nebo ve smlouvě o smlouvě budoucí.

Průlomem do akcesority smluvní pokuty je ustanovení § 302 ObchZ, ve kterém je stanoveno, že odstoupení od smlouvy nemá vliv na zaplacení smluvní pokuty. Toto ustanovení se aplikuje v případě, že k odstoupení od smlouvy dojde ve fázi, kdy již byla porušena zajištěná povinnost a tím vzniklo právo na smluvní pokutu. Zánik zajištěného závazku nemá vliv na povinnost zaplatit smluvní pokutu. Je-li smluvní pokuta závislá na délce prodlení, výše smluvní pokuty narůstá až do doby odstoupení od smlouvy.

Ustanovení § 302 ObchZ částí autorů odborné literatury je považováno ne za

---

¹¹ PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s. 19.

¹² Tyto nároky ovšem věřitel bude mít možnost dobývat v insolvenčním řízení.

¹³ ELIÁŠ, Karel. Smluvní pokuta z pohledu právní doktríny i praxe. *Obchodní právo*, 2001, roč. 10, č. 10, s. 2.

výjimku z akcesority smluvní pokuty, ale za její pravidlo.¹⁴ V souvislosti s tímto názorem bývá rozlišována dohoda o smluvní pokutě a právo na zaplacení smluvní pokuty. Akcesorickou povahu má přičemž jen dohoda o smluvní pokutě, které plní funkci zajišťovací. Porušením zajištěné povinnosti se právo na zaplacení pokuty osamostatňuje a vzniká samostatný závazkový vztah.¹⁵

Současná právní úprava občanského zákoníku neupravuje osud již vzniklého nároku na smluvní pokutu v případě odstoupení od smlouvy. Nejvyšší soud ČR ve svých rozhodnutích opakovaně stanovil, že i ve vztazích řídicích se občanským zákoníkem, nárok na smluvní pokutu v důsledku odstoupení od smlouvy nezaniká, vznikl-li ještě před odstoupením od smlouvy.¹⁶

---

¹⁴ HUŠEK, Jan. In FALDYNA, František (ed). *Obchodní zákoník s komentářem II. díl.* 1. vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 2000, s. 108, PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s. 20.

¹⁵ PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s. 20., ELIÁŠ, Karel. *Obchodní zákoník, Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900.* 4. vydání. Praha: Linde a.s., 2004. s. 600.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. června 2003, sp. zn. 33 Odo 131/2003.

2. Dohoda o smluvní pokutě

2.1. Formální náležitosti

Občanský zákoník v kogentním ust. § 544 odst. 2 ObčZ upravuje povinnost sjednat smluvní pokutu v písemné formě. Tato povinnost platí i pro závazkové vztahy řídicí se obchodním zákoníkem, jelikož obchodní zákoník jako „lex specialis“ formu dohody o smluvní pokutě neupravuje. Na základě ust. § 40 odst. 1 ObčZ by nedostatek písemné formy dohody o smluvní pokutě způsobil neplatnost tohoto právního úkonu.

Dohoda o smluvní pokutě je dvoustranný právní úkon, proto musí být písemně projevena vůle obou smluvních stran, což je potvrzeno i judikaturou Nejvyššího soudu ČR.¹⁷ Na základě ust. § 40 odst. 3 ObčZ není přitom rozhodné, zda se projev obou smluvních stran nachází na jedné listině či nikoliv.

V závazkových právních vztazích řídicích se občanským zákoníkem je písemná forma na základě ust. § 40 odst. 2 ObčZ vyžadována i pro změnu nebo zrušení dohody o smluvní pokutě. Naopak v závazkových vztazích řídicích se obchodním zákoníkem tato situace tak jednoznačná není.¹⁸ Na základě ust. § 272 odst. 2 ObchZ je při změně nebo zrušení ujednání nutná písemná forma jen v případě, že nutnost písemné formy pro tyto úkony je stanovena v dohodě o smluvní pokutě. Pro právní jistotu smluvních stran ovšem bude vždy vhodné, aby i změnu znění nebo zrušení dohody o smluvní pokutě uzavřely písemně.

Požadovaná písemná forma se vztahuje jen na samotnou dohodu o smluvní pokutě. Z tohoto důvodu, pokud pro smlouvu, jež obsahuje zajištěnou povinnost, není stanovena písemná forma nebo v režimu dle obchodního zákoníku nějaká ze stran neprojevila vůli

---

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR tna 2005, sp. zn. 33 Odo 457/2004: „je-li závazek dlužníka zaplatit v případě nesplnění dluhu smluvní pokutu obsažen v jeho jednostranném písemném uznání dluhu, není smluvní pokuta platně sjednána, přijal-li věřitel tento závazek dlužníka jen ústním nebo konkludentním projevem vůle.“

¹⁸ TOMSA, Miloš, In ŠTENGLOVÁ, Ivana, PLÍVA, Stanislav a kol. (ed). *Obchodní zákoník*, 13. vydání, Praha: C. H. Beck. 2010. s. 923: Ustanovení § 272 odst. 2 ObchZ v literatuře vykládáno dvojím způsobem. První výklad je převažující. Dle něj se ust. § 272 odst. 2 ObchZ vztahuje jen na smlouvy u nichž písemná forma není stanovena zákonem, ale smluvní strany si ji zvolily. Pro smlouvy, u nichž je stanovena písemná forma zákonem se ovšem aplikuje obecné ustanovení § 40 odst. 2 ObčZ. Druhý výklad citovaného ustanovení je takový, že § 272 odst. 2 ObchZ se vztahuje i na smlouvy, u nichž je písemná forma stanovena v zákoně, jelikož prvně uvedený výklad je v rozporu s ust. § 1 odst. 2 ObchZ a ust. § 272 odst. 2 ObchZ se aplikuje i na smlouvy u nichž je písemná forma vyžadována přímo ze zákona. Dle mého názoru doslovný výklad citovaného ustanovení je přípustný, protože je tímto umožněno pružně reagovat na okolnosti ovlivňující obchodní styk.

smlouvu uzavřít písemně (ust. § 272 odst. 1 ObchZ), může být tato smlouva sjednána i ústně.

V případě, že dohoda o smluvní pokutě byla uzavřena neplatně v ústní formě, plnění poskytnuté na základě takto sjednané smluvní pokuty by nebylo dle ust. § 455 odst. 1 ObčZ bezdůvodným obohacením.

Jak již jsem výše uvedla, dohoda o smluvní pokutě může být sjednáno v rámci smlouvy, z níž plyne zajištěná povinnost, nebo samostatně. Dodatečně může být uzavřena písemným dodatkem ke smlouvě. Dohoda o smluvní pokutě může být na základě ust. § 273 odst. 1 ObchZ upravena i ve všeobecných obchodních podmínkách za předpokladu, že je ve smlouvě buď na ně odkázáno, nebo stranám jsou známy, anebo jsou ke smlouvě přiloženy. Dohoda o smluvní pokutě může být rovněž součástí rámcové smlouvy upravující vztahy dvou podnikatelů. Na základě této rámcové smlouvy mohou mezi těmito subjekty vznikat dílčí závazkové vztahy, které budou zajištěny smluvní pokutou, aniž by pro jednotlivé závazkové vztahy bylo za potřeby uzavírat smluvní pokutu jednotlivě.

Povinnost platit smluvní pokutu v praxi často vyplývá z dohody smluvních stran sepsané formou notářského zápisu. Náležitosti takové dohody musí rovněž splňovat zvláštní požadavky stanovené notářským řádem, jak je uvedeno v usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. března 2005, sp. zn. 20 Cdo 2737/2004.

2.2. Obsahové náležitosti

Podmínkou platnosti dohody o smluvní pokutě je její soulad s obecnými podmínkami platnosti právních úkonů.

Obligatorními náležitostmi dohody o smluvní pokutě, jak vyplývá z ust. § 544 ObčZ, je určení smluvních stran, stanovení zajišťované povinnosti a určení výše smluvní pokuty nebo stanovení způsobu určení její výše. Z důvodu zabezpečení právní jistoty smluvních stran bude ovšem vhodné dohodu o smluvní pokutě sjednat co nejpečlivěji a zahrnout do jejího ustanovení i další položky, o nichž pojednávám níže.

Jak vyplývá z výše uvedeného, označení smluvní pokuty není obligatorní náležitostí dohody, z tohoto důvodu smluvní pokuta může být ve smlouvách označena různě. V praxi se můžeme setkat s označením smluvní pokuty jako pokuta, sankce, penále, postih apod. Smluvní strany mohou sjednat ujednání, z něhož na první pohled nebude s jistotou patrné, zda se jedná o smluvní pokutu, nebo o jiný právní institut. Tato spornost může nastat

zejména u smluvní pokuty a úroků z prodlení pro obchodní závazkové vztahy. V těchto případech bude nutné určit, o jaký právní úkon se jedná pomocí výkladových pravidel projevu vůle účastníků dle ust. § 35 ObčZ občanskoprávní závazkové vztahy a u obchodně právních závazkových vztahů dle ust. § 266 ObchZ.

2.2.1. Smluvní povinnost

Zajišťovanou povinnost lze definovat jako povinnost, která jedné ze smluvních stran vznikla na základě smlouvy vůči druhé smluvní straně a při jejímž nesplnění nebo vadném plnění je povinná smluvní strana povinna hradit smluvní pokutu.

V současné právní úpravě není rozlišováno mezi relevantním porušením zajišťované povinnosti. Tato povinnost není zákonem nijak specifikována, může jí být něco dát, konat, opomenout nebo zdržet se určitého jednání. Může být rovněž vázána kupříkladu na určitý čas, způsob plnění, jakost nebo místo plnění. Dohoda smluvních stran musí být sjednána jednoznačně, srozumitelně a určitě, jinak by byla neplatná dle ust. § 37 odst. 1 ObčZ.

Jak jsem již uvedla výše, zákon uvádí pro uzavření dohody o smluvní pokutě obligatorně písemnou formu. Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 26. března 2008, sp. zn. 32 Odo 1242/2005, zastává následující stanovisko: „jde-li o právní úkon, pro který je stanovena pod sankcí neplatnosti písemná forma, musí určitost obsahu projevu vůle vyplývat z textu listiny, na níž je tento projev vůle zaznamenán, a není postačující stav, kdy je smluvním stranám jasné, co je předmětem smlouvy, není-li to jinak z právního úkonu samého objektivně seznatelné.“ Při uzavírání dohody o smluvní pokutě smluvní strany musí klást důraz na to, aby jejich ujednání naplňovalo požadavky ust. § 37 odst. 1. ObčZ.

Dohodou o smluvní pokutě je možné zajistit pouze plnění určité smluvní povinnosti, nikoliv smlouvy jako celku. Důvodem tohoto konstatování je nemožnost stanovení takové výše smluvní pokuty, která by byla přiměřená ke všem povinnostem vyplývajícím ze smlouvy. Taková dohoda o smluvní pokutě může být shledána za neplatnou a soudem zrušena pro rozpor s dobrými mravy dle ustanovení § 39 ObčZ.

V praxi se lze setkat s dohodami o smluvní pokutě, v nichž se nachází formulace o porušení smluvních povinností „hrubým způsobem“, „podstatných náležitostí smlouvy“ apod. Smluvní strany takovým ujednáním chtějí docílit toho, aby jejich závazek byl zajištěn pro více smluvních povinností, a kladou důraz na závažnost porušení. Otázkou přípustnosti takových ujednání se zabýval i Nejvyšší soud ČR. V jednom ze svých rozhodnutí

prohlásil neplatnost dohody o smluvní pokutě sjednané pro případ hrubého porušení smluvní povinnosti, aniž bylo sjednáno, jaká konkrétní povinnost je zajištěna a co se rozumí hrubým porušením smluvní povinnosti.¹⁹ Smluvní pokuta může být sjednána pro více smluvních povinností, musejí být ovšem všechny jednotlivě a přesně v dohodě o smluvní pokutě definovány.

Pojem „smluvní povinnost“ v zákonné úpravě nijak blíže specifikován není. Nelze ovšem předpokládat úmysl zákonodárce, aby smluvní pokutou šlo zajistit jen povinnost vytvořenou smluvními stranami v rámci jejich smluvního vztahu. Za smluvní povinnost lze také považovat smlouvou konkretizovanou zákonnou povinnost nebo zákonnou povinnost převzatou do smlouvy. Tohoto názoru je i Nejvyšší soud ČR, který ve svém rozhodnutí vysvětlil, že: „smluvní pokutou lze zajišťovat jakoukoliv právní (smluvní nebo zákonnou) povinnost“.²⁰

Nejvyšší soud ČR v uplynulých několika letech ve svých rozhodnutích opakovaně řešil otázku, zdali může být platně sjednána dohoda o smluvní pokutě, při níž věřiteli vznikne právo na zaplacení smluvní pokuty v případě, že dlužník oprávněně odstoupí od smlouvy. Nejvyšší soud ČR dospěl k názoru, že ustanovení § 544 odst. 1 ObčZ je kogentní povahy, které umožňuje sjednání smluvní pokuty pouze pro případ porušení smluvní povinnosti. Odstoupení od smlouvy, ať již ze zákona, nebo na základě ujednání účastníků (§ 48 odst. 1 ObčZ), nemůže být porušením smluvní povinnosti. Proto strana, jež jednostranným právním úkonem platně od smlouvy odstoupila, neporušila žádnou smluvní povinnost, nýbrž pouze vykonala právo, které jí podle smlouvy náleželo.²¹

Rovněž Ústavní soud ČR v nálezu ze dne 11. října 1999, sp. zn. IV. ÚS 276/99, zastává shodné stanovisko, dle něhož odstoupení od smlouvy, ať již ze zákona, nebo na základě ujednání účastníků (§ 48 odst. 1 ObčZ), nemůže být porušením smluvní povinnosti. Proto strana, která učiněným jednostranným úkonem platně od smlouvy odstoupila, neporušila žádnou smluvní povinnost, nýbrž pouze vykonala právo, které jí podle smlouvy náleželo.

Nejvyšší soud ČR se ve svých rozhodnutích dále zabýval otázkou, zda je platná taková dohoda, ve které si smluvní strany sjednají, že vznik práva na smluvní pokutu je vázán na porušení povinnosti dlužníka a následné odstoupení od smlouvy věřitelem.

---

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. dubna 1998, sp. zn. 2 Odo 90/97.

²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. října 2009, sp. zn. 23 Cdo 3147/2009.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. března 1998, sp. zn. 3 Cdo 1398/96, obdobně kupř. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. dubna 2006, sp. zn. 33 Odo 469/2006, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. září 2009, sp. zn. 32 Odo 1260/2006.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 10. ledna 2011, sp. zn. 23 Cdo 2575/2010 vyslovil názor dle něhož, je-li zaplacení smluvní pokuty vázáno v dané věci na odstoupení účastníka od smlouvy, byť odůvodněné porušením povinnosti druhé smluvní strany, jde o ujednání, které odporuje kogentnímu ustanovení § 544 odst. 1 ObčZ, a jako takové je podle § 39 ObčZ neplatné. Smluvní pokutu, kterou je nutno ve smyslu § 544 odst. 1 ObčZ vázat vždy na případ porušení smluvní povinnosti, lze sjednat vždy jako nepodmíněnou. Nelze kumulovat dva předpoklady, tj. porušení povinnosti dlužníkem a věřitelem nebo vznik povinnosti zaplatit smluvní pokutu vázat kumulativně jak na porušení smluvní povinnosti, tak na následné odstoupení od smlouvy.²²

Dle mého názoru výše citovaná konstantní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR není správná, jelikož nerespektuje smluvní volnost kontraktačních stran. Lze souhlasit s tím, že smluvní pokuta nemůže být sjednána pro případ výkonu práva z důvodu kogentnosti ust. 544 odst. 1 ObčZ, ovšem mám za to, že taková ujednání by neměla být neplatná, ale měla by být považována buď za nepojmenovanou smlouvu dle ust. § 51 ObčZ nebo, jak uvádí K. Eliáš, za odstupné dle ust. § 497 ObčZ.²³

V dohodě o smluvní pokutě je vhodné vymezit, jaký nárok věřiteli vzniká v případě částečného plnění dlužníka. Touto otázkou se v jednom ze svých rozhodnutí zabýval i Nejvyšší soud ČR, jenž vyslovil názor, že: „při nepřesném stanovení zajištěné povinnosti by se zřejmě porušitel mohl domáhat snížení smluvní pokuty nejen pro její nepřiměřenost, ale i z toho důvodu, že smluvní pokutou zajištěná povinnost byla splněna aspoň z části, a že smluvní pokuta má být adekvátně zkrácena.“²⁴ Citované rozhodnutí se vztahuje pro obchodněprávní závazkové vztahy. V případě občanskoprávních závazkových vztahů by dohoda o smluvní pokutě z výše uvedeného důvodu mohla být v krajním případě označena soudem za neurčitou²⁵ a z toho důvodu za neplatnou ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 ObčZ.

---

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 32 Odo 1113/2003.

²³ ELIÁŠ, Karel, TÉGL, Petr. In ELIÁŠ Karel a kol. (ed). *Občanský zákoník, Velký akademický komentář – 2. svazek*, 1. vydání: Linde a.s., 2008. s. 1568: projeví-li strany vůli, že jedné z nich má druhá strana něco plnit, vyváželi-li se ze smlouvy odstoupením, má být vůle strany respektována (*pacta sunt servanda*), zvláště nabízí-li se k aplikaci ust. § 497 ObčZ o odstupném.

²⁴ BEJČEK: *Právní úprava a interpretační...*, s. 33.

²⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ Karel a kol. (ed). *Občanský zákoník, Velký akademický komentář – 1. svazek*, 1. vydání: Linde a.s., 2008. s. 249: V případě neurčitosti právního úkonu je obsah právního úkonu sice dobře srozumitelný, ať jde o slovní projev nebo jiné vyjádření, je však však po stránce svého předmětu neurčitý do té míry, že ani výkladová pravidla (ust. § 35 odst 2, 3 ObčZ) nestačí. Nutně se uplatní objektivní posouzení: nejde jen o názor stran, jde i o názor třetích osob, které nejsou schopny obsah, resp. předmět dotyčného právního úkonu s veškerou potřebnou určitostí vyložit.

Na základě ustanovení § 545 odst. 3 ObčZ nesjednaly-li si smluvní strany jinak, závazek splnit zajištěnou povinnost trvá i po zaplacení smluvní pokuty. V dohodě o smluvní pokutě lze sjednat, že dlužník se zaplacením smluvní pokuty zproští plnění hlavního závazku. Toto ujednání je vhodné zejména u nepeněžitého plnění nezastupitelné povinnosti nebo v případě, kdy je smluvní pokuta vysoká.

2.2.2. Subjekty

Subjekty dohody o smluvní pokutě jsou ve většině případů věřitel zajištěné povinnosti smluvní pokutou a dlužník, který je povinen povinnost zajištěnou smluvní pokutou plnit. Zákonná úprava subjekty dohody o smluvní pokutě výslovně nedefinuje. Jediná zmínka o subjektech dohody o smluvní pokutě je uvedena v ust. § 544 odst. 1 ObčZ, kde je stanoveno, že „účastník, který smluvní povinnost poruší, je zavázán pokutu zaplatit“. Dle odborné literatury a právní praxe nejsou vyloučeny ani jiné subjekty než smluvní strany hlavního závazku.

V právní praxi bývá připouštěna možnost, kdy se třetí osoba zaváže, že v případě porušení zajištěné povinnosti dlužníkem, uhradí smluvní pokutu. V takovém případě lze předpokládat aktivní působení třetí osoby na dlužníka, aby splnil svou povinnost. Tato možnost byla výslovně potvrzena usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. července 2001, sp. zn. 25 Cdo 186/2000, ve kterém je stanoveno: „Zavázal-li se jeden z kupujících pro případ prodlení se zaplacením kupní ceny zaplatit smluvní pokutu i za ostatní kupující, není to samo o sobě důvodem neplatnosti ujednání o smluvní pokutě.“

Přichází rovněž v úvahu varianta, kdy je smluvní pokuta plněna jiné osobě než věřiteli ze zajištěné povinnosti. Tato konstrukce se řídí úpravou smlouvy ve prospěch třetího dle ust. § 50 ObčZ.

Na základě zásady, že nelze zavázat k povinnostem plynoucím ze smlouvy jinou osobu, než která je subjektem smlouvy, nelze sjednat takovou dohodu o smluvní pokutě mezi dlužníkem a věřitelem, kdy by k plnění plynoucího ze smluvní pokuty byla povinna třetí osoba. Rovněž ze stejného důvodu je nutné vyloučit možnost ujednání o smluvní pokutě uzavřené mezi věřitel a třetí osobou, která by zavazovala k plnění ze smluvní pokuty dlužníka.²⁶

---

²⁶ PATĚK, *Smluvní pokuta...*, s. 28.

Výše uvedené teorie o subjektech dohody o smluvní pokutě byly vyvráceny rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. června 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009, ve kterém bylo uvedeno, že smluvní pokutu mohou sjednat pouze osoby v postavení věřitel – dlužník hlavního (smluvní pokutou zajišťovaného) závazku. Jedná se o ojedinělé rozhodnutí, které vybočuje z názoru zavedeného již prvorepublikovou judikaturou. Proto bude záležet na následujícím vývoji judikatury Nejvyššího soudu ČR, zda tento názor bude prosazovat i nadále, nebo zda se jedná o exces z jeho rozhodovací praxe.

Dle mého názoru citované stanovisko Nejvyššího soudu ČR není správné, jelikož v praxi nastávají situace, kdy sjednání smluvní pokuty s jinou osobou, než která je stranou hlavního závazku, je přímo žádoucí. Mohou nastat situace, kdy porušení smluvní povinnosti dlužníkem se projeví až na právní a majetkové sféře třetí osoby. Jako příklad lze uvést situaci, kdy objednatel chce smluvní pokutou zajistit splnění povinnosti včasného, resp. bezvadného dodání materiálu k provedení díla dodavatelem zhotoviteli. Nespravedlivé by bylo penalizování smluvní pokutou zhotovitele díla za porušení povinnosti dodavatele materiálu.

2.2.3. Výše smluvní pokuty

Určení výše nebo stanovení způsobu určení výše smluvní pokuty je obligatorní náležitostí dohody o smluvní pokutě, což vyplývá ze samotné dikce ust. § 544 odst. 2. ObčZ. Zákonná úprava neuvádí žádné další vodítko jakým způsobem může být smluvní pokuta určena. Při určení výše smluvní pokuty se jedná o konkrétní peněžitou částku a ve většině případů tato částka bude zjištělná již při samotném uzavření dohody o smluvní pokutě. Naopak v případě, že je výše smluvní pokuty ve smlouvě stanovena určením způsobu stanovení výše, je výše smluvní pokuty zjištělná až po uzavření dohody o smluvní pokutě a v dohodě o smluvní pokutě je stanoven jen vzorec výpočtu její výše. Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí vysvětlil, že ujednání, ve kterém smluvní pokuta činí procentní podíl ze smluvní ceny zboží, je ujednáním o způsobu určení smluvní pokuty a nikoli o její výši (§ 544 odst. 2 ObčZ).²⁷ Výše smluvní pokuty může být stanovena i jako opakovaná pevná částka nebo opakovaný způsob výpočtu.

---

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. února 2001, sp. zn. 25 Cdon 1044/96.

Zejména u obchodních závazkových vztahů s delší dobou plnění, v případě, kdy smluvní pokuta současně paušalizuje náhradu škody, může docházet ke znehodnocování sjednané smluvní pokuty. Dispozitivní právní úprava smluvní pokuty umožňuje i takovou konstrukci dohody, která by vzhledem k inflaci přesně a určitě stanovila navýšení smluvní pokuty.²⁸ Toto ujednání nazývá S. Plíva ve své publikaci jako „inflační doložku“.²⁹

Krajský soud v Českých Budějovicích svým rozhodnutím ze dne 13. března 1997, sp. zn. 8 Co 2675/96, jehož právní věta zněla: „Smluvní pokuta dle § 544 ObčZ musí být vždy stanovena tak, aby její výše byla zjistitelná ke dni porušení smluvní povinnosti, na niž se váže, a to v tom smyslu, že bude zjistitelná konkrétní jednorázová částka odpovídající ujednání o smluvní pokutě. Tato částka nemusí být uvedena ve smlouvě, ale způsob jejího určení ve smlouvě musí umožňovat vyčíslení smluvní pokuty jednorázovou částkou v okamžiku porušení smluvní povinnosti. Proto určení smluvní pokuty formou 2% úroku z dlužné částky za každý den prodlení se zaplacením odporuje ust. § 544 odst. 2 ObčZ a je neplatné dle § 39 ObčZ.“, vyvolal v rámci odborné veřejnosti rozsáhlou debatu a navazovalo na něj i několik soudní rozhodnutí vyšších soudů. Krajský soud v Českých Budějovicích odůvodnil toto rozhodnutí tím, že stanovením smluvní pokuty procentem z dlužné částky za každý den prodlení se obchází kogentní úprava úroků z prodlení upravena v ustanovení § 517 ObčZ. Stanovisko uvedené v tomto rozhodnutí bylo následně judikaturou vyšších soudů vyvráceno.

Výše uvedený spor o to, zda je možné platně ujednat výši smluvní pokuty závislou na délce prodlení, ukončil svým rozhodnutím Nejvyšší soud ČR ze dne 26. ledna 1999 sp. zn. 29 Cdo 2495/98, v němž stanovil, že ustanovení § 544 a § 545 ObčZ nevyklučují možnost sjednat smluvní pokutu za prodlení s placením peněžitého závazku. Dodal, že ujednání, které činí výši smluvní pokuty závislou též na době, po kterou trvá porušení smluvní povinnosti (např. procentní částkou za každý měsíc prodlení), není neplatné. Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 24. března 1999, sp. zn. 25 Cdo 119/99, posoudil rovněž jako platné ujednání, kdy splnění v tomto případě nepeněžitého závazku bylo zajištěno smluvní pokutou, jejíž výše byla závislá na době, po kterou trvá porušení smluvní povinnosti.

Josef Bejček ve své publikaci jako alternativu ke smluvní pokutě zmiňuje i tzv. „bonifikační (prémiové) cenové ujednání“, jehož podstata spočívá v tom, že při zaplacení

---

²⁸ BEJČEK: *Právní úprava a interpretační problémy...*, s. 36.

²⁹ PLÍVA, Stanislav. Smluvní pokuta. *Právo a podnikání*, 1999, č. 9, s. 4.

(nebo dodání) do určité doby se sjednává základní částka a při prodlení s placením se částka sjednaným způsobem zvyšuje (a při pozdním dodáním zboží od prodávajícího sjednaným sankčním způsobem snižuje). Jedná se o cenové ujednání, do něhož soud nemá právo na rozdíl od smluvní pokuty zasáhnout.³⁰

Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí potvrdil stanovisko, podle něhož lze smluvní pokutu sjednat i tak, že její výše se bude odvíjet též od doby, po kterou bude trvat porušení povinnosti.³¹

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR není vyloučena dohoda o smluvní pokutě, ve které by se určovala maximální výše smluvní pokuty. Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 29 Odo 426/2001, zastává stanovisko, že ujednání o výši smluvní pokuty „až do 0,5% ceny za dílo“ je dostatečně určitá. Soud své stanovisko odůvodňuje následovně „smluvní pokuta byla sjednána „do výše 0,5 % z ceny za dílo“ a v této výši ji mohl žalobce při porušení smluvní pokutou zajištěných povinností také nepochybně bez dalšího požadovat. Z toho pak vyplývá, že mohl-li žalobce bez dalšího požadovat smluvní pokutu v maximální výši, bylo věcí jeho rozhodnutí, zda se bude domáhat zaplacení smluvní pokuty v nižší procentní sazbě než uvedené maximální (totéž by ostatně mohl učinit i v případě, že by smluvní pokuta byla např. sjednána určitým pevným procentem).“³² Obdobně v novějším rozhodnutí ze dne 31. srpna 2005, sp. zn. 32 Odo 869/2004, Nejvyšší soud ČR shledal dohodu o smluvní pokutě s ujednáním ve znění: „smluvní pokuta bude uplatněna nejdéle za období dvanácti měsíců ode dne, kdy došlo k porušení podmínek stanovených touto smlouvou“ za platnou.

Na základě skutečností, které jsem výše uvedla, můžu uzavřít, že výše smluvní pokuty sjednaná jak pevnou částkou, tak způsobem stanovení způsobu určení její výše, může reflektovat pro smluvní strany podstatné prvky dle jejich subjektivního významu, přičemž hlavní požadavek na výši smluvní pokuty je její přiměřenost.³³

2.2.4. Předmět plnění

Předmět plnění smluvní pokuty lze definovat jako plnění, které je dlužník povinen plnit věřiteli v případě, že poruší smluvní pokutou zajištěnou povinnost.

---

³⁰ BEJČEK: *Právní úprava a interpretační problémy...*, s. 36.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. srpna 2001, sp. zn. 33 Odo 204/2001.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 29 Odo 426/2001.

³³ O přiměřenosti výše smluvní pokuty bude pojednáno níže.

V současné době obchodní ani občanský zákoník neupravuje, zda je přípustné plnění v jiné než peněžité formě. Všeobecný občanský zákoník výslovně upravoval možnost i nepeněžitého plnění. Nový občanský zákoník z důvodů předcházení sporů o to, zda předmětem smluvní pokuty může být i jiné než peněžité plnění, obsahuje taktéž výslovnou úpravou přípustnosti plnění v nepeněžité podobě.

Na základě této neurčitosti účinné právní úpravy se rozhodovací praxe soudů i odborná literatura se zabývá otázkou, zdali za účinné právní úpravy smluvní pokuta může být splněna i v jiné než peněžité formě. Část autorů odborné literatury se přiklání k verzi, že předmětem smluvní pokuty může být pouze peněžité plnění.³⁴ Ovšem většina autorů má za to, že předmětem smluvní pokuty může být i nepeněžité plnění.³⁵

Z používání termínu „platit“ v ust. § 544 - § 545 ObčZ a v ust. § 300 - § 302 ObchZ lze nabýt dojmu, že za současné právní úpravy bude preferováno peněžité plnění. Ovšem vzhledem k dispozitivní povaze občanského a obchodního zákoníku lze dovodit, že nepeněžítá plnění nejsou vyloučena. V případě nepeněžitého plnění budou vhodné hodnoty ocenitelné penězi, zejména poskytnutí určitého počtu výrobků navíc, poskytnutí určitých služeb. Závazky typu „pati“ (něco trpět) a „ommitere“ (něčeho se zdržet) budou však obecně méně vhodné pro jejich nesnadnost převedení na peněžítý ekvivalent.³⁶

2.2.5. Zavinění

Zákonná úprava zavinění v obou soukromoprávních kodexech, občanském a obchodním zákoníku, je rozdílná. V ustanovení § 545 odst. 2 ObčZ je stanoveno že: „Nevyplývá-li z dohody něco jiného, není dlužník povinen smluvní pokutu zaplatit, jestliže porušení povinnosti nezavinil.“

Pro závazkové vztahy řídicí se obchodním zákoníkem je stanovena absolutní odpovědnost za porušení povinnosti zajištěné smluvní pokutou. V ustanovení § 300 ObchZ je uvedeno, že „Okolnosti vylučující odpovědnost (§ 374 ObchZ) nemají vliv na povinnost platit smluvní pokutu.“ Jestliže ani případ vyšší moci nezabavuje dlužníka odpovědnosti, tím spíše jí nemůže být zbaven poukazem na to, že porušení povinnosti nezavinil (§ 545 odst. 3 ObčZ.). Vyšší moc znamená sama o sobě absenci zavinění. Uvedená dedukce je

---

³⁴ ŠKÁROVÁ, Marta, In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří (ed). *Občanský zákoník II.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009. s. 1606.

³⁵ KOVAŘÍK: *Smluvní pokuta*, s. 459, PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s. 34.

³⁶ BEJČEK: *Obchodní závazky...*, s. 93.

typickým příkladem použití výkladového argumentu „a maiori ad minus“ (od největšího k menšímu) a současně ilustruje, jak *lex specialis* (§ 300 obch. zák.) suspenduje *lex generalis* (§ 545 odst. 3 obč. zák.).³⁷

Úprava zavinění v občanském ani obchodním zákoníku není kogentní. Smluvní strany se od zákonné úpravy mohou při sjednávání dohody o smluvní pokutě odchýlit a zavinění upravit odlišně od zákonné úpravy. Smluvní strany si v dohodě o smluvní pokutě mohou sjednat formu zavinění jak nedbalost, tak úmysl. Smluvní strany mohou jít v dohodě i do větších detailů a mohou si sjednat, zda postačí úmysl nepřímý, nebo zda bude muset být naplněn úmysl přímý, či rozlišovat mezi nedbalostí vědomou a nevědomou.

Smluvní strany si v dohodě o smluvní pokutě mohou rovněž sjednat zcela konkrétní důvody, které budou mít za následek, že dlužník není povinen smluvní pokutu zaplatit (např. porušení zajištěné povinnosti způsobené živelnou pohromou, nebo jinou vyšší mocí).³⁸

V závazkových vztazích řídicích se občanským zákoníkem, nesjednaly-li si smluvní strany jinak, je při porušení zajištěné povinnosti zavinění dlužníka presumováno. Je tedy na dlužníkovi, aby prokázal, že porušení zajištěné povinnosti nezavinil. Sjednáním smluvní pokuty je tedy usnadněno procesní postavení věřitele ve srovnání s úpravou o náhradě škody, kdy důkazní břemeno leží na věřiteli.

Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí vyslovil názor, že dlužník smlouvy o dílo v obchodních závazkových vztazích, je-li sjednána smluvní pokuta za zaviněné porušení povinnosti, je odpovědný i za zaviněné porušení povinnosti tím, koho pověřil provedením díla (subdodavatele), nebylo-li dohodnuto jinak.³⁹ Nejvyšší soud ČR své rozhodnutí zdůvodňuje tím, že účelem ust. § 538 ObchZ je chránit objednatel před tím, že odpovědnost jeho zhotovitele bude menší, jestliže bude provádět dílo pomocí subdodavatelů, než bude-li je provádět sám. Rovněž z rozhodnutí vyplývá, že zaviněné porušení povinnosti subdodavatele je vždy současně nutno považovat za zaviněné porušení povinnosti zhotovitele, není-li výslovně dohodnuto něco jiného. V citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR vidím velký přínos v zamezení zbavování se odpovědnosti ze strany zhotovitelů díla. Vhodné je doporučit objednatelům díla, aby v rámci obchodních závazkových vztahů si prosadili zakomponování ujednání o zavinění do dohody o smluvní pokutě.

---

³⁷ BEJČEK: *Právní úprava a interpretační...*, s. 33.

³⁸ PLÍVA: *Smluvní pokuta*, s. 5.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze den 14. listopadu 2001, sp. zn. 29 Odo 50/2001.

2.2.6. Paušalizace náhrady škody

Smluvní pokuta, není-li v jejích ustanoveních stanoveno odlišně od zákonné úpravy, plní funkci předem sjednané (paušalizované) náhrady škody. Toto konstatování vyplývá z ust. § 545 odst. 2 ObčZ, v němž je uvedeno, že „věřitel není oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta, jestliže z ujednání účastníků o smluvní pokutě nevyplývá něco jiného. Věřitel je oprávněn domáhat se náhrady škody přesahující smluvní pokutu, jen když to je mezi účastníky dohodnuto.“ Citované ustanovení se vztahuje i na obchodněprávní vztahy řídicí se obchodním zákoníkem, jelikož obchodní zákoník speciální úpravu vztahující se k paušalizaci náhrady škody neobsahuje.

Ustanovení § 545 odst. 2 ObčZ je dispozitivní povahy, smluvní strany se od něj v dohodě o smluvní pokutě mohou odchýlit. V dohodě o smluvní pokutě může být sjednán nárok věřitele na náhradu škody vedle smluvní pokuty, a to buď tak, že se smluvní pokuta do nároku na náhradu škody započítává, anebo oba nároky stojí vedle sebe. J. Bejček ve své publikaci uvádí, že i v případě, když je sjednána nezávislost nároku na náhradu škody na smluvní pokutě, je možné vymezit v dohodě o smluvní pokutě rozhodovací prostor ohledně výše náhrady škody.⁴⁰

Na základě ust. § 544 odst. 1 ObčZ je dlužník povinen zaplatit smluvní pokutu i v případě, kdy porušením povinnosti zajištěné smluvní pokutou nevznikne věřiteli žádná škoda. Věřitel se nedopustí bezdůvodného obohacení v případě přijetí plnění, jež plyne z nároku na smluvní pokutu.

Je nutné mít na paměti, že ust. § 545 odst. 2 se týká jen škody jako materiální újmy a nezahrnuje tzv. morální škody, resp. nemajetkové újmy. Z toho vyplývá, že pokud se porušení příslušné povinnosti zavázanou stranou negativně promítne do tzv. nehmotných statků oprávněného zásahem do jeho dobré pověsti, do jeho jména, nebo cti apod., ust. § 545 odst. 2 ObčZ se neuplatní a oprávněnému vznikne nárok na přiměřené zadostiučinění vedle nároku na smluvní pokutu.⁴¹

---

⁴⁰ BEJČEK: *Právní úprava a interpretační...*, s. 34.

⁴¹ ELIÁŠ: *Smluvní pokuta z pohledu...*, s. 7.

2.3. Úskalí smluvní pokuty

Smluvní pokuta v praxi bývá mnohdy na základě své variabilitě zneužívána. Mnohdy ji také smluvní strany využívají, aby se vyhnuly jinému právnímu úkonu. Takové jednání může být v praxi velmi riskantní, jelikož zastírací právní úkon může být postížen neplatností z důvodu obcházení zákona dle ust. 39 ObčZ.

V určitých případech smluvní strany neznalé práva nedomyšlejí následky svého jednání. Jedním z takových případů je zaplacení smluvní pokuty prodávajícím, kterou po dohodě s prodávajícím uplatnil kupující namísto reklamačního nároku na slevu z ceny vadného plnění. Zaplacením smluvní pokuty se sice paušalizuje náhrada škody, ovšem nevylučuje to možnost, aby kupující uplatnil vedle smluvní pokuty rovněž zákonný nebo v případě obchodních závazkových vztahů sjednaný reklamační nárok.⁴² Toto tvrzení je přímo podloženo v zákoně, v ust. § 440 odst. 4 ObchZ je stanoveno, že nároky z vad zboží se nedotýkají nároku na náhradu škody nebo na smluvní pokutu.

Jak již jsem výše zmínila, smluvní pokuta ve své výši limituje náhradu škody způsobenou porušením zajištěné povinnosti, tato skutečnost bývá smluvními stranami v praxi zneužívána. Ustanovení § 545 odst. 2 ObčZ představuje výjimku ze zákazu vzdání se nároku na náhradu škody před porušením povinnosti, z něhož škoda může vzniknout (§ 386 odst. 1 ObchZ). Ustanovení § 386 ObchZ využitím institutu smluvní pokuty bývá v praxi obcházeno. Smluvní strany v úmyslu vyloučit budoucí nárok na náhradu škody si sjednají k zajištění smluvní povinnosti nepřiměřeně nízkou smluvní pokutou, čímž v případě vzniku škody je částka kompenzující vzniklou škodu neúměrně nízká. Soudy mají v obchodně závazkových vztazích oprávnění pouze snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu, ale nikoliv zvýšit nepřiměřeně nízkou smluvní pokutu. Taková ujednání je možné posoudit jako právní úkon, který je neplatný pro obcházení zákona, nebo přičítací se dobrým mravům dle ust. § 39 ObčZ.

Paušalizace náhrady škody v praxi bývá zneužívána rovněž obdobným způsobem. Dlužník iniciuje sjednání smluvní pokuty ovšem v nízké výši s kalkulací, že v případě úmyslného porušení smluvní povinnosti limituje výši náhrady škody způsobené na výši této nízké smluvní pokuty. Zákaz takového zneužívání v judikatuře dosud není obsažen, ovšem

---

⁴² BEJČEK: *Právní úprava a interpretační...*, s. 37.

se k němu, podle mého názoru správně, vyjadřují autoři odborné literatury.⁴³ Smluvní pokuta by neměla paušalizovat náhradu škody v případě, kdy dlužník úmyslně poruší smluvní povinnost. Uvedené jednání lze klasifikovat jako jednání příčící se dobrým mravům dle ust. § 3 odst. 1 ObčZ, rest. zásadám poctivého obchodního styku dle ust. § 265 ObchZ.

I po té, co by bylo ust. § 545 odst. 2 ObčZ použito, lze zvažovat, zda by věřitel mohl náhradu škody požadovat z titulu ust. § 424 ObčZ, které umožňuje požadovat náhradu škody způsobené úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Na základě výše uvedených argumentů lze tedy považovat limitující účinek smluvní pokuty na náhradu škody při úmyslném porušení zajištěné povinnosti za vyloučený.⁴⁴

V případě, kdy dohoda o smluvní pokutě byla sjednána i pro případ úmyslného zavinění smluvní povinnosti, bude ovšem smluvní pokuta na základě legitimního očekávání takového jednání náhradu škody paušalizovat.⁴⁵

Ustálená rozhodovací praxe vyšších soudů posuzuje dohody o smluvní pokutě obsahující nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu jako neplatné pro rozpor s dobrými mravy dle ust. § 39 ObčZ, což může nepoctivé smluvní partnery vybízet k jejímu zneužívání. Nevěrohodný smluvní partner naláká smluvního partnera na dobré zajištění závazku vysokou smluvní pokutou, ovšem od začátku s vědomím, že v případě nárokování takové smluvní pokuty bude klasifikována jako neplatná pro rozpor s dobrými mravy dle ust. § 39 ObčZ, v obchodních vztazích pak s vědomím moderace smluvní pokuty dle ust. § 301 ObchZ. Autonomie vůle stran je v tomto ohledu může být nezřídka potlačena ve prospěch toho, kdo se dobrovolně, bez vad vůle a vlastního intelektu s vysokým zajištěním souhlasil, resp. jej inicioval.⁴⁶

---

⁴³ BEJČEK, Josef. Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera, *Obchodněprávní revue*, 2011, roč. 3, č. 1, s. 14, ŠILHÁN, Josef. Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti, *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 1, s. 10.

⁴⁴ ŠILHÁN, Josef. Smluvní pokuta v rukou vypočítavého úmyslníka. In BEJČEK, Josef, KOŽIJAK, Jaromír (ed). *Poceta Petru Hajnovi k 75. narozeninám*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010. s. 327.

⁴⁵ ŠILHÁN: *Limitační působení...*, s. 11.

⁴⁶ Tamtéž.

3. Nárok na smluvní pokutu

3.1. Vznik nároku

Nárokem na smluvní pokutu se rozumí konkrétní subjektivní právo věřitele, které má možnost vymáhat po dlužníkovi u soudu. Nárok na smluvní pokutu vzniká po splnění několika podmínek. Těmito podmínkami jsou platně sjednaná dohoda o smluvní pokutě, porušení zajišťované povinnosti dlužníkem, výzva věřitele směřovaná dlužníkovi k úhradě smluvní pokuty a splatnost smluvní pokuty. Někteří autoři ve svých publikacích uvádějí, že nárok na smluvní pokutu věřiteli vzniká již porušením zajištěné povinnosti smluvní pokutou.⁴⁷ Podle mého názoru tato teorie není zcela správná, jelikož je jen na věřiteli, zda bude smluvní pokutu po dlužníkovi požadovat. V tomto případě bych hovořila spíše o vzniku práva na smluvní pokutu.

Josef Bejček ve své publikaci uvádí možnost tzv. „penalizační samoobsluhy“, kdy v dohodě o smluvní pokutě je ujednáno, že vznik nároku a doba splatnosti se odvíjí již od porušení smluvní povinnosti dlužníkem. Rovněž ovšem uvádí, že se jedná spíše o teoretickou možnost, kdy by toto řešení ztroskotávalo na prozaické protichůdnosti ekonomických zájmů dlužníka a věřitele.⁴⁸

Nárok na smluvní pokutu, na rozdíl například od úroků z prodlení, které jsou příslušenství pohledávky dle ustanovení § 121 odst. 3 ObčZ, je samostatným nárokem. Toto konstatování ve svých rozhodnutích potvrzuje i Nejvyšší soud ČR, který ve svém rozsudku ze dne 10. ledna 2008, sp. zn. 32 Cdo 3853/2007, zaujal právní názor, že smluvní pokuta není příslušenstvím pohledávky (jako například úroky z prodlení), ale je samostatným majetkovým nárokem.

Problematicky se někdy určuje výše nároku na smluvní pokutu, jejíž výše je určena procentuálně za den prodlení s plněním zajištěné povinnosti. V jednom ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud ČR uvedl, že v žalobě (v jejím petitu) musí být nárok na smluvní pokutu vyčíslen konkrétní peněžitou částkou, a je-li smluvní pokuta sjednána ve vazbě na plynutí času (na dobu prodlení), musí být z žaloby (z jejích důvodů) též patrné, za kterou konkrétní

---

⁴⁷ PLÍVA, Stanislav. Smluvní pokuta. *Právo a podnikání*, 1999, č. 9, s. 3, HUŠEK, Jan. Smluvní (konvenční) pokuta v obchodních vztazích. *Obchodní právo*, 1994, roč. 3, č. 6, s. 3.

⁴⁸ BEJČEK, *Právní úprava a interpretační...*, s. 33.

dobu je nárok uplatňován.⁴⁹ V dalším ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud ČR vysvětlil, že nárok na smluvní pokutu nemůže být věřiteli soudním rozhodnutím přiznán do budoucna.⁵⁰

V souvislosti s problematikou postoupení pohledávky v praxi vyvstává sporná otázka, zda ze zákona při postoupení pohledávky na nového věřitele přechází i již vzniklý nárok na smluvní pokutu. Nejvyšší soud ČR se ve svém rozhodnutí ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 32 Odo 475/2005, k tomu vyjádřil následovně: „Změnou závazku postoupením pohledávky přechází ze zákona na nového věřitele pohledávka v té podobě, v jaké existovala v okamžiku postupu, tedy nejen s příslušenstvím, ale též včetně všech tzv. vedlejších práv, z nichž na prvním místě vystupují výhody práv zajišťovacích, i když tato práva nejsou výslovně ve smlouvě o postoupení pohledávky konkretizovaná (§ 528 odst. 1 ObčZ). Od účinnosti postoupení svědčí jistota postupníkovi a zároveň s pohledávkou přechází z postupitele na postupníka zajišťovací prostředky. Pohledávka, která je zajištěna smluvní pokutou, přechází na postupníka včetně práva na smluvní pokutu bez ohledu na to, zda toto právo spojené s pohledávkou bylo v době postoupení pohledávky již splatné, či dosud nesplatné, popřípadě se jednalo teprve o budoucí nárok. Není přitom rozhodné, zda právo spojené s postupovanou pohledávkou je či není samostatně uplatnitelné. Zajištění pohledávky trvá i nadále a svědčí postupníkovi.”

Část autorů odborné literatury není shodného názoru na problematiku osudu nároku na smluvní pokutu při postoupení pohledávky. D. Patěk ve své publikaci, která reaguje na výše uvedené rozhodnutí, vyjadřuje dle mého názoru správný právní názor, že spolu s cedovanou pohledávkou přecházejí na postupníka ex lege jen práva plynoucí z dohody o smluvní pokutě, tj. právo požadovat za podmínek uvedených v této dohodě po dlužníkovi zaplacení smluvní pokuty, jestliže dojde v době po postoupení hlavní pohledávky k porušení povinnosti odpovídající této pohledávce. Dále dodává, že již vzniklá práva na smluvní pokutu však touto cestí nejsou nikterak dotčena, nutno při tom zdůraznit, že z časového hlediska je rozhodující vznik práva na smluvní pokutu, nikoliv jeho splatnost. Pro to, aby bylo postoupeno již vzniklé právo na smluvní pokutu spolu s hlavní pohledávkou, je nutná výslovná úprava ve smlouvě o postoupení pohledávky. Autor tento

---

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. března 2011, sp. zn. 32 Cdo 1432/2010.

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2011, sp. zn. 26 Cdo 4503/2009: „Smluvní pokuta je samostatným majetkovým nárokem, přes jeho akcesorickou povahu jde o nárok se samostatným skutkovým základem, není tak jako úroky z prodlení příslušenstvím pohledávky ani opěťujícím se plněním, které by bylo možné věřiteli soudním rozhodnutím přiznat i do budoucna.“

závěr odůvodňuje tím, že jen dohoda o smluvní pokutě má akcesorickou povahu. Porušením smluvní pokuty se právo na smluvní pokutu právně osamostatňuje.⁵¹

3.2. Splatnost

Splatnost smluvní pokuty se v první řadě stanovuje dle dohody mezi věřitelem a dlužníkem. Splatnost může být v dohodě určena pevným termínem nebo lhůtou. V případě, že je splatnost určena lhůtou, je dlužník povinen splnit dluh nejpozději poslední den této lhůty. Za situace, že si smluvní strany v dohodě o smluvní pokutě splatnost nesjednají (což bývá pravidlem), je podpůrně stanovena splatnost zákonem.

Pro závazkové vztahy řídicí se občanským zákoníkem je splatnost podpůrně stanovena v ust. § 563 ObčZ, kde je uvedeno, že dlužník je povinen splnit dluh prvního dne po
itelem požádán. Pro závazkové vztahy řídicí se obchodním zákoníkem je splatnost dispozitivně upravena v ust. § 340 odst. 2 ObchZ, ve kterém je uvedeno: „ -

ení smlouvy a dlužník je povinen závazek splnit
ní požádán.“ Dobu bez zbytečného odkladu je potřebné hodnotit vždy podle okolností konkrétního případu.

V obou případech je výzva jednostranným právním úkonem věřitele směřující dlužníkovi. Forma tohoto právního úkonu není stanovena, může být učiněna nejen písemně, ale i ústně v přítomnosti obou smluvních stran nebo telefonicky. Výzva může být učiněna i žalobou, u které nastávají účinky doručení žaloby dlužníkovi.

3.3. Zánik nároku

Splnění smluvní pokuty je nejčastějším způsobem zániku nároku na smluvní pokutu. Úprava splnění dluhu pro závazkové vztahy řídicí se občanským zákoníkem se nachází v ust. § 559 - 569 ObčZ. Úprava v obchodním zákoníku pro obchodněprávní závazkové vztahy se nachází v ustanoveních § 324 - 343 ObchZ a je oproti občanskoprávní úpravě obsáhlejší.

---

⁵¹ PATEŘEK, Daniel. Osud smluvní pokuty při cesi zajištěné pohledávky (aneb k akcesoritě smluvní pokuty), *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 8, s. 297.

Často nastávají situace, kdy je shodný předmět plnění ze smluvní pokuty a ze zajištěné povinnosti. Může se jednat o peněžité plnění nebo nepeněžité plnění stejného druhu. Případy, kdy dlužníkovo plnění postačí na úhradu smluvní pokuty a zajištěné povinnosti, jsou bezproblémové, ovšem za situace, kdy poskytnuté plnění nepostačuje na úhradu obou dluhů vyvstává otázka, který dluh (smluvní pokuta nebo zajištěná povinnost) se bude hradit prioritně. Občanský zákoník v současném znění právní úpravu řešící tuto otázku neobsahuje. „

edchozí právní úpravy⁵²

iní-li tak,

lí, n

plní, nastupuje režim § 73.“⁵³

Naopak obchodní zákoník obsahuje poměrně podrobnou úpravu plnění několika závazků v ust. § 330 ObchZ. Při plnění nepeněžitých závazků se rovněž vychází z priority volby dlužníka. Neurčí-li dlužník, který závazek plní, je splněn závazek nejdříve splatný, a to nejprve jeho příslušenství. V případě, že má dlužník několik peněžitých závazků, placení se týká nejdříve závazku, jehož splnění není zajištěno nebo je nejméně zajištěno, jinak závazku nejdříve splatného. Při plnění peněžitého závazku se započte placení nejprve na úroky a potom na jistinu, neurčí-li dlužník jinak.

Dalšími způsoby zániku nároku na smluvní pokutu je prominutí dluhu dle ust. § 574 ObčZ. Prominutí dluhu je dvoustranný právní úkon mezi věřitelem a dlužníkem, pro jež je stanovena obligatorně písemná forma. Smluvní pokutu lze rovněž započíst dle ust. § 580 ObčZ za podmínek, kdy dlužník a věřitel mají proti sobě vzájemné pohledávky, jejichž plnění je stejného druhu, obě pohledávky se kryjí a jeden z účastníků projeví projev vůle směřující k započtení. Zánik závazků nastane okamžikem, kdy se obě pohledávky staly splatnými.

---

⁵² Z. 87/1991 iném ke dni 1. dubna 1991, ust. § 73: „Má-li splnit témuž věřiteli dlužník několik dluhů a plnění nestačí na vyrovnání všech, je vyrovnán dluh, o němž dlužník při plnění prohlásí, že jej chce splnit; jinak je plněním uhrazen dluh nejdříve splatný, a to nejprve jeho příslušenství.“

⁵³ ŠKÁROVÁ, Marta, In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří (ed). *Občanský zákoník II.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009. s. 1606. s. 1824.

3.4. Promlčení nároku

Právo zaplacení smluvní pokuty se ve vztazích řídicích se občanským zákoníkem promlčuje dle ust. § 101 ObčZ v obecné tříleté době. Promlčecí doba běží od doby, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, tzn. kdy mohlo být prvně s úspěchem uplatněno u soudu. Právo uplatnit nárok na smluvní pokutu nastává její splatností. V případě, že v dohodě o smluvní pokutě není splatnost ujednána, začíná promlčecí doba běžet dnem následujícím po porušení zajištěné povinnosti dlužníkem. Toto konstatování vyplývá z možnosti věřitele následující den po porušení smluvní povinnosti dlužníkem vyvolat splatnost dluhu a tedy své právo i vykonat.

Délka promlčecí doby pro obchodní závazkové vztahy je dle ust. § 397 ObchZ čtyřletá. Promlčecí doba právo na smluvní pokutu, které je právem vzniklým z porušení povinnosti, se počítá dle ust. § 393 odst. 1 ObchZ ode dne, kdy povinnost byla porušena.

V případech, kdy výše smluvní pokuty je závislá na délce prodlení dlužníka, vznikají pochybnosti o počátku promlčecí doby. Pro tyto případy Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku konstatoval, že za každý den prodlení vzniká věřiteli jednotlivé právo na smluvní pokutu, která se promlčuje samostatně plynoucí promlčecí dobou, neboť dlužník opětovně každým dnem prodlení porušuje svoji povinnost plnit řádně a včas.⁵⁴

V této souvislosti vyvstává právní otázka, jaký vliv má promlčení smluvní povinnosti na vznik dalšího práva na smluvní pokutu. Jako odpověď na tuto otázku se nabízí hned několik teorií⁵⁵. Dle mého názoru jedinou správnou odpověď na tuto otázku podává rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. ledna 2011, sp. zn. 33 Cdo 2637/2008, ve kterém je stanoveno, že dojde-li k promlčení smluvní povinnosti, stává se nevymahatelnou i smluvní pokuta, na níž vzniklo právo po promlčení zajištěné povinnosti. Promlčená smluvní povinnost i smluvní pokuta, na níž vzniklo právo po promlčení pohledávky, sice nezanikly a existují nadále, ovšem jejich nárok je oslaben, a jsou soudně nevykonatelné. Tento názor Nejvyšší soud ČR odůvodňuje akcesorickou povahou smluvní

---

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. října 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001.

⁵⁵ PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s. 56: První teorie je taková, že po promlčení zajištěné povinnosti zaniká možnost vzniku dalšího práva na smluvní pokutu, která je rovněž vyvoditelná z rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. listopadu 1999, sp. zn. 28 Co 514/99. Tato teorie není správná, jelikož nerespektuje, že promlčením smluvní povinnost nezaniká, ale jen je její nárok oslaben o možnost být s úspěchem požadován u soudu, a závěr ohledně smluvní pokuty není již vůbec akceptovatelný. Další možností je názor, že neoslabený nárok na smluvní pokutu v případě trvajícího prodlení vzniká i po promlčení hlavního závazku. Tento názor, ale popírá institut promlčení, protože věřitel by nárok na smluvní pokutu mohl s úspěchem požadovat u soudu bez jakéhokoliv časového omezení.

pokuty, čili porušením promlčené smluvní povinnosti vzniká promlčené právo na smluvní pokutu. Nejvyšší soud ČR ovšem připouští, že již vzniklé právo na smluvní pokutu může věřitel s úspěchem vymáhat u soudu i po promlčení zajištěné povinnosti, jelikož porušením zajištěné povinnosti se právo na smluvní pokutu osamostatňuje a vzniká jako samostatná pohledávka. Tato teorie může být jistě taktéž z určitých pohledů spornou, ale jako jediná z uvedených nepopírá význam institutu promlčení a přitom respektuje jak akcesorickou povahu dohody o smluvní pokutě, tak následnou samostatnost práva na smluvní pokutu.

3.5. Soulad nároku na smluvní pokutu s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku

Smluvní pokutou bývá zajišťována velká škála smluvních povinností, jejichž význam i hodnota se různí. Vzhledem k mnohosti věcných vztahů, které mohou být smluvní pokutou zajištěny, je nemožné zákonem nebo judikaturou stanovit kritérium určující výši smluvní pokuty, které by vyhovovalo všem, nebo alespoň většině případů. Neexistence zákonné limitace výše smluvní pokuty zapříčiňuje, že bývají sjednávány smluvní pokuty v nepřiměřené výši.

Z důvodu neexistence zákonné úpravy určující výši smluvní pokuty je třeba posuzovat souladnost dohody o smluvní pokutě s dobrými mravy dle ust. 39 ObčZ. Dohoda o smluvní pokutě přičící se dobrým mravům může být na návrh dlužníka soudem prohlášena za neplatnou. Pro vymezení pojmu dobrých mravů použijí vymezení Nejvyššího soudu ČR, které je definuje jako „souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.“⁵⁶

Měřítkem Nejvyššího soudu ČR podstatným při posuzování přiměřenosti výše smluvní pokuty, a tedy její souladnosti s dobrými mravy v občanskoprávních vztazích, je souhrn výše všech škod, které by mohly porušením zajištěné povinnosti vzniknout a současně které mohly smluvní strany v době sjednávání dohody o smluvní pokutě předpokládat.⁵⁷ V jednom ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud ČR dokonce zaujal právní názor, že „smluvní pokuta, jejíž výše výrazně převyšuje výši skutečně vzniklé škody, je

---

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 33 Cdo 1682/2007.

⁵⁷ Tamtéž.

nepřiměřená a pro rozpor s dobrými mravy neplatná.“⁵⁸ Toto rozhodnutí dle mého názoru zasahuje do právní jistoty smluvních stran, jelikož smluvní strany v době sjednávání dohody o smluvní pokutě mohou pouze předpokládat na základě různých kritérií možnou, ale nikoliv skutečně vzniklou výši škody vzniklé porušením zajištěné povinnosti.

Nejvyšší soud ČR posuzuje ve svých rozhodnutích⁵⁹ souladnost dohody o smluvní pokutě s dobrými mravy i na základě dalších kritérií. Nejvyšší soud ČR zvažuje funkce smluvní pokuty tj. funkce preventivní, uhrazovací a sankční. Přihlíží ke všem okolnostem sjednání smluvní pokuty, k pohnutkám a účelu, kterého jí bylo sledováno. V úvahu je třeba rovněž vzít výši úroků z prodlení i výši zajištěné částky.

Přiměřenost smluvní pokuty vzhledem k výši zajištěné povinnosti a poměru smluvní pokuty se projeví jen u jednorázových smluvní pokut. U smluvních pokut, u nichž se uplatní plnění opakující se v určitém časovém intervalu, se rovněž uplatní kritérium délky prodlení dlužníka.⁶⁰

Souladnost smluvní pokuty s dobrými mravy soud bude zkoumat vždy, i v případě, kdy v dohodě o smluvní pokutě bude výslovně stanoveno, že ho účastníci nepovažují za neplatné. Toto konstatování potvrzuje rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, v němž je stanoveno: „Ujednání účastníků smlouvy o půjčce, že sjednanou smluvní pokutu nepovažují za lichvu, nezbavuje soud povinnosti zkoumat, zda vzhledem k výši úroku a smluvní pokuty není smlouva pro lichevní charakter absolutně neplatná.“⁶¹

K otázce neplatnosti smluvní pokuty pro rozpor s dobrými mravy v obchodněprávních vztazích Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí vyslovil názor, že dohodu o smluvní pokutě v obchodněprávních vztazích je možné posuzovat jako neplatný právní úkon pro rozpor s dobrými mravy podle § 39 ObčZ pouze v případě, že by se dobrým mravům přičily okolnosti, za kterých byla smluvní pokuta sjednána, a to i případně ve spojení se skutečností, že byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta. Dohodu o smluvní pokutě není však možno v obchodněprávních vztazích považovat za neplatnou podle § 39 ObčZ pouze z důvodu nepřiměřenosti sjednané výše smluvní pokuty. Takovou situaci totiž řeší ustanovení § 301 ObchZ, upravující moderační oprávnění soudu.⁶²

---

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 890/2002.

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 33 Cdo 1682/2007, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 890/2002.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. července 2011, sp. zn. 23 Cdo 1781/2011.

⁶¹ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne ze dne 24. srpna 2004, sp. zn. 10 Co 646/2004.

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. října 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007.

Od případů určení neplatnosti dohody o smluvní pokutě pro rozpor s dobrými mravy dle ust. 39 ObčZ je nutné odlišovat případy, kdy dohoda o smluvní pokutě byla sice platně sjednaná, ale její výkon se přičí dobrým mravům dle ust. § 3 odst. 1 ObčZ, resp. zásadám poctivého obchodního styku dle ust. § 265 ObchZ, a z toho důvodu soud takovému výkonu práv neposkytuje ochranu.

Rozpor s dobrými mravy dle ust. § 3 odst.1 ObčZ či zásadami poctivého obchodního styku dle ust. § 265 ObchZ je dán až na základě jednotlivých skutkových okolností, jež nastaly dodatečně po uzavřené dohody a které v celkovém souhrnu ovlivňují náhled soudu na uplatnění nároku vzniklého z obecně akceptovatelné dohody o smluvní pokutě.⁶³ Jako výkon práv v rozporu s dobrými mravy dle ust. § 3 odst. 1 ObčZ bylo posouzeno jednání kdy, dlužník porušil povinnost platit včas dohodnuté splátky úvěru jen proto, že mu věřitel znemožnil nakládat s peněžními prostředky uloženými na účtech, které pro dlužníka vedl, a následně po dlužníkovi vymáhal smluvní pokutu vzniklou porušením výše uvedené smluvní povinnosti.⁶⁴

Zásady poctivého obchodního styku nejsou judikaturou ani zákonem blíže definovány. Dopadají na rozdíl od dobrých mravů jen na případy právních vztahů řídicích se obchodním zákoníkem. Soulad jednání se zásadami poctivého obchodního styku se posuzuje individuálně pro každou situaci zvlášť, jelikož se jedná o jev proměnlivý v místě i čase. Jednáním v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku může být například zneužití významného postavení na trhu, času nebo místa uzavření dohody. Jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku se nevztahuje ani tak na výši smluvní pokuty, jak na podmínky jejího sjednání.⁶⁵ Což potvrdil i Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí, když stanovil, že „samotná skutečnost, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, neodůvodňuje aplikaci ust. § 265 ObchZ, nýbrž postup soudu podle ust. § 301 ObchZ.“⁶⁶ V dalším ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud ČR uvedl, že odeprít ochranu pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku je možné pouze takovému požadavku,

---

⁶³ PATĚK: *Smluvní pokuta*, s. 69.

⁶⁴ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. srpna 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004.

⁶⁵ KOVAŘÍK: *Smluvní pokuta*, s. 462.

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. května 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008: „Předpoklad nepřiměřené smluvní pokuty je podmínkou pro použití moderačního práva soudu podle § 301 ObchZ, není však zákonem stanovenou podmínkou pro rozpor výkonu práva se zásadami poctivého obchodního styku ve smyslu § 265 obch. zák.; rozporný se zásadami poctivého obchodního styku může být totiž i výkon práva na smluvní pokutu, jejíž výše není nepřiměřená. Samotná skutečnost, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, nevypovídá nic o tom, jakým způsobem a za jakých okolností vykonává věřitel svá práva na smluvní pokutu a zda jde o výkon jeho práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, tedy o takový výkon práva, který je vůči dlužníku zneužívající (například šikanózní).“

který by opomíjel zajišťovací, sankční a kompenzační charakter institutu smluvní pokuty, nevycházet by z jeho smyslu, popř. by jej dokonce zneužíval k poškození dlužníka.⁶⁷

3.6. Moderace výše nároku soudem

3.6.1. Teoretické vymezení

Moderační právo dle účinné právní úpravy je soudem přiznáno jen pro obchodní závazkové vztahy a je upraveno v ust. § 301 ObchZ. Moderační právo soudu lze definovat jako oprávnění soudu v řízení, jehož předmětem je nárok na smluvní pokutu, snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé porušením smluvní povinnosti do doby soudního rozhodnutí. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty podle ust. § 373 ObchZ a násl.

Jednotliví autoři odborné literatury mají odlišný názor na možnost moderace smluvní pokuty soudem zrovna a pouze pro obchodní závazkové vztahy. K. Eliáš uvádí, že se jedná spíše o kuriozitu než o specifikum, a to z toho důvodu, že moderační právo by mělo být upraveno jako obecný soukromoprávní institut v zákoníku občanském.⁶⁸ Rovněž R. Nováček uvádí, že institut moderačního práva je poněkud paradoxně upraven pouze v obchodním zákoníku a že by bylo logičtější, pokud by bylo moderační právo obsaženo v úpravě občanského zákoníku k ochraně laiků a nikoliv v obchodním zákoníku k ochraně profesionálů.⁶⁹ Naopak J. Hušek možnost moderace smluvní pokuty soudem jen v obchodních vztazích odůvodňuje tak, že v obchodních závazkových vztazích je větší možnost sjednání příliš vysoké smluvní pokuty.⁷⁰

Od účinnosti zákona č. 370/2000 Sb., jímž byl novelizován obchodní zákoník, je ust. § 301 ObchZ zahrnuto do výčtu kogentních ustanovení obsaženém v ust. § 263 ObchZ. Do této novely bylo odbornou veřejností diskutováno, zda smluvní strany se mohou ujednáním od tohoto ustanovení odchýlit. Při tomto ujednání stran bylo patrně možné pravomoc soudu stanovenou dispozitivní právní normou vyloučit nebo omezit. V tomto případě by šlo o specifický případ volby nikoli místní příslušnosti soudu, jak je

---

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. května 200732, sp. zn. Odo 202/2006.

⁶⁸ ELIÁŠ: *Smluvní pokuta z pohledu...*, s. 4.

⁶⁹ NOVÁČEK, Roman. Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudu. *Právní rozhledy* . 3, s. 117.

⁷⁰ HUŠEK: *Smluvní (konvenční) pokuta...*, s. 4.

umožněn v ust. § 89a občanského soudního řádu, ale o jediný případ smluvního omezení zákonem dané pravomoci soudu.⁷¹ Odborná veřejnost se ovšem nakonec přiklonila k závěru, že takové smluvní doložky vylučující zákonem uznanou jurisdikci odporují principu veřejného pořádku, takže se dovolení ust. § 263 ObchZ brala jen jako zdánlivé, které v praxi ve skutečnosti využít nelze.⁷²

Zákon soudu přiznává právo nepřiměřeně vysokou pokutu pouze snížit, nikoliv nepřiměřeně nízkou smluvní pokutu zvýšit. Možný postup v případě nepřiměřeně nízké smluvní pokuty je již popsán výše.

Ustanovení § 301 ObchZ přiznává právo moderovat smluvní pokutu pouze soudu, je ovšem nezbytné mít na paměti i ust. § 760 ObchZ, na základě kterého je toto oprávnění přiznáno i v rozhodčím řízení.

3.6.2. Postup soudu při moderaci smluvní pokuty

Moderační právo je oprávnění, nikoliv povinnost soudu jej využít.⁷³ Smluvní strany mohou soudu navrhnout, aby využil své moderační oprávnění, ovšem nemají na něj nárok. Vystává otázka, zda musí být dlužníkem navrženo, nebo zda může soudu moderovat smluvní pokuty z vlastní iniciativy. Současná právní úprava na tuto otázku odpověď neposkytuje. V prvorepublikovém rozhodnutí Váž. 15 256 z roku 1936 bylo stanoveno, že nárok na zmírnění smluvní pokuty není třeba uplatnit výslovně. Stačí, když z přednesu strany vyplývá, že vznáší námitku nepřiměřenosti smluvní pokuty.⁷⁴ Nejvyšší soud ČR se k této otázce ve svém nedávném rozhodnutí vyjádřil následovně: „Vyjdou-li v průběhu řízení najevo skutečnosti, které odůvodňují závěr, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, může ji soud snížit i bez návrhu dlužníka (ust. § 301 ObchZ).“⁷⁵

Předpokladem pro uplatnění moderačního práva soudu je existující a vymahatelný nárok na smluvní pokutu. V případě, že dlužník svůj dluh ze smluvní pokuty započel proti pohledávce věřitele již před zahájením řízení, jedná se o právo zaniklé, do něhož již nelze moderačním právem soudu zasahovat.⁷⁶

---

⁷¹ BEJČEK: *Obchodní závazky...*, s. 92.

⁷² ELIÁŠ: *Smluvní pokuta z pohledu...*, s. 8.

⁷³ PATĚK: *Smluvní pokuta...*, s. 73.

⁷⁴ ELIÁŠ, Karel. *Obchodní zákoník, Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900*. 4. vydání. Praha: Linde a.s., 2004. s. 592.

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. ledna 2008, sp. zn. 32 Cdo 3853/2007.

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006.

Kritériem soudu při rozhodování o tom, zda využije své moderační oprávnění, je přiměřenost smluvní pokuty. Požadavek přiměřenosti smluvní pokuty je stanoven v ust. § 301 ObchZ. Určení přiměřenosti výše smluvní pokuty není vždy jednoznačné. V první řadě by měla být respektována autonomie vůle smluvních stran a na straně druhé by výše smluvní pokuty měla být v souladu s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku.⁷⁷

Při úvahách o tom, zdali je smluvní pokuta přiměřená či nepřiměřená a dále v jaké míře bude snížena, soudce zvažuje různá kritéria. Stanovení těchto kritérií je rozsáhle rozebíráno v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR⁷⁸ i v odborné literatuře. Podrobně se jimi zabývá ve své publikaci R. Nováček.⁷⁹

Nejvyšší soud ČR ve svých rozhodnutích podrobně rozebral fáze postupu soudů při rozhodování o tom, zdali je výše smluvní pokuty nepřiměřená a zdali mají využít své moderační oprávnění.⁸⁰

V situacích, kdy je výše smluvní pokuty v dohodě o smluvní pokutě určena způsobem stanovení výše smluvní pokuty, se nabízí otázka, jestli je soudem moderována konečná částka nároku na smluvní pokutu, nebo způsob jejího určení. Krajský soud

---

⁷⁷ Nováček: *Přiměřenost smluvní pokuty...*, s. 117.

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. dubna 2009, sp. zn. 23 Cdo 1646/2007, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. října 2008, sp. zn. 32 Cdo 2843/2008.

⁷⁹ Nováček: *Přiměřenost smluvní pokuty...*, s. 118: Kritéria pro stanovení přiměřenosti výše smluvní pokuty vymezuje následujícím výčtem: hodnota a význam chráněného zájmu, reciprocita smluvní pokuty, hospodářská pozice smluvních stran, způsob zapracování smluvní pokuty do smlouvy, skutečnost, zda došlo ke vzniku škody, dodatečné splnění zajištění povinnosti, odstoupení jedné ze stran od smlouvy, zproštění se povinnosti zaplacením smluvní pokuty, možnost požadovat náhradu škody, uplatnění jiných postihů dlužníka, druh zavinění dlužníka a druh zajišťované povinnosti (pěněžitě-nepěněžité).

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2005, sp. zn. 32 Odo 400/2004: „Rozhodnutí soudu o použití jeho moderačního práva ve smyslu § 301 ObchZ, kdy nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží, je výsledkem určitého procesu rozhodování, který zahrnuje dále popsané tři postupné fáze. V první fázi soud řeší otázku, zda byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta. Pro toto posouzení zákon žádná kritéria nestanoví; závěr o tom, zda je sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta, je tedy věcí volného uvážení soudu. Posouzení otázky (ne)přiměřenosti smluvní pokuty závisí na okolnostech konkrétního případu, zejména na důvodech, které ke sjednání posuzované výše smluvní pokuty vedly a na okolnostech, které je provázely. Není rovněž vyloučeno, aby soud již při posuzování této otázky přihlédl k významu a hodnotě zajišťované povinnosti, zákon mu to však neukládá. V případě, kdy soud dojde k závěru o nepřiměřenosti smluvní pokuty, nastupuje druhá fáze jeho rozhodování, kdy posoudí, zdali použije svého moderačního práva či nikoli, tj. zdali nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží. Ustanovení § 301 obch. zák. zakotvuje právo soudu, nikoli však jeho povinnost snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu. Stejně jako ve shora popsané první fázi jeho rozhodování, zákon ani v této druhé fázi nevymezuje žádná kritéria pro rozhodnutí soudu, zda svého moderačního práva použije a je rovněž věcí jeho úvahy, zda při tomto posouzení přihlédne případně i k významu a hodnotě zajišťované povinnosti. Bude-li výsledkem druhé fáze rozhodování soudu jeho závěr, že svého moderačního práva využije, nastupuje poslední třetí etapa jeho rozhodování, kdy posuzuje, až kam (v jakém rozsahu) nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží. Teprve v této poslední fázi rozhodování je soud ze zákona povinen přihlédnout k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, přičemž možnost soudu snížit smluvní pokutu není neomezená – věřitel má vždy právo na pokutu alespoň ve výši vzniklé škody. Z výše uvedeného vyplývá, že soud je povinen k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až při posuzování toho až kam nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu sníží.“

v Ostravě ve svém rozsudku ze dne 3. února 1994, sp. zn. 15 Co 481/93, zaujal stanovisko, že se moderuje výsledná částka, nikoliv způsob jejího určení.

Při snižování výše smluvní pokuty je soud limitován výší vzniklé škody⁸¹ do doby soudního rozhodnutí. Lze mít za to, že by toto omezení neplatilo v případě, kdy bylo mezi stranami v souladu s ust. § 545 odst. 2 ObčZ ujednáno, že věřitel je oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením zajištěné povinnosti vedle smluvní pokuty.⁸² Možnost prominutí smluvní pokuty soudem by přicházela v úvahu rovněž za situace, kdy věřiteli nevnikla žádná škoda. Toto jednání soudu by ovšem nebylo správné vzhledem k tomu, že by byla zcela opomíjena sankční funkce smluvní pokuty.⁸³

Pro případ vzniku škody způsobené porušením zajištěné povinnosti po vydání rozhodnutí soudu o snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty obchodní zákoník v ust. § 301 ObchZ stanovuje, že poškozený je oprávněn k náhradě škody vzniklé později do výše smluvní pokuty podle ust. § 372 ObchZ. S. Plíva ve své publikaci uvádí, že právo poškozeného lze v takovém případě přiznat pouze za podmínky, že soudem sníženou smluvní pokutou není později vzniklá škoda kryta.⁸⁴

3.6.3. Úvahy o moderaci smluvní pokuty v občanskoprávních závazkových vztazích

Současná právní úprava občanského zákoníku výslovně neumožňuje soudům moderovat nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu. Ustanovení obchodního zákoníku o moderaci nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty soudem se na obecné občanskoprávní vztahy řídící se občanským zákoníkem nepoužije.

Ochranou proti ujednání o nepřiměřeně vysoké smluvní pokutě, kterou občanský zákoník poskytuje, je neplatnost dohody o smluvní pokutě pro rozpor s dobrými mravy dle ust. § 39 ObčZ. V této situaci se nabízí otázka, zda soud musí prohlásit dohodu o smluvní pokutě za neplatnou v celé výši smluvní pokuty, anebo zda má možnost s přihlédnutím k ustanovení § 41 ObčZ prohlásit dohodu o smluvní pokutě neplatnou jen částečně (do určité výše). Na podporu druhého tvrzení lze uvést argument, že za určitých okolností

---

⁸¹ Výše škody v obchodních závazkových vztazích dle konstantní judikatury není kritériem přiměřenosti. Nejvyšší soud ČR ve svých rozhodnutích opakovaně konstatoval, že výše vzniklé škody je hranicí pro moderaci smluvní pokuty, nikoliv pro určení přiměřenosti (např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. prosince 2003, sp. zn. 32 Odo 631/2002).

⁸² PLÍVA: *Smluvní pokuta*, s. 5.

⁸³ HUŠEK: *Smluvní (konvenční) pokuta*, s. 13.

⁸⁴ PLÍVA: *Smluvní pokuta*, s. 5.

by mohl být v rozporu s dobrými mravy i rozsudkem nastolený stav, kdy by zavázaná strana nebyla vůbec povinna smluvní pokutu platit.⁸⁵

Od výše uvedeného prohlášení dohody o smluvní pokutě za neplatnou je třeba odlišovat výkon práva ze smluvní pokuty v rozporu s dobrými mravy dle ust. § 3 odst. 1. ObčZ. Toto ustanovení se aplikuje v případě, kdy dohoda o smluvní pokutě byla uzavřena platně a následně nastaly okolnosti, které její vymáhání činí rozporné s dobrými mravy. V tomto případě se rovněž nabízí otázka, zda je možné posoudit výkon práva jen částečně rozporného s dobrými mravy.

Dle názoru Nejvyššího soudu ČR platná právní úprava v občanském zákoníku však moderaci smluvní pokuty nepřipouští. Nejvyšší soud ČR v této věci zaujímá následující právní názor: „V oblasti občanskoprávních vztahů moderační právo soudu upraveno není. Absenci zákonné úpravy moderace proto nelze nahradit aplikací ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ tak, jak to učinil odvolací soud, když posoudil žalovaný nárok jako výkon práva částečně odporující dobrým mravům a odepřel žalobci ochranu tím, že podle vlastní volné úvahy určil, jaká část nároku žalobce na smluvní pokutu je „mravná“, a výši smluvní pokuty omezil právě jen na tuto část. Stejně jako lze ujednání o smluvní pokutě podle ustanovení § 39 ObčZ posoudit z hlediska souladu nebo rozporu dohodnuté výše smluvní pokuty s dobrými mravy toliko jako platné či neplatné (tzn. bez možnosti shledat je neplatné jen co do výše rámec dobrých mravů přesahující), může být obdobně i výkon práva na smluvní pokutu podle ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ pouze v souladu či v rozporu s dobrými mravy.“⁸⁶

Jako další možnost „moderace“ smluvní pokuty pro občanskoprávní vztahy přichází v úvahu postup dle ustanovení § 451 odst. 2 ObčZ. V tomto ustanovení je za bezdůvodné obohacení označen majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta může vést k nepoctivému obohacení osoby, v jejíž prospěch byla sjednána, ale jen té části, níž přesahuje obvyklou mez.⁸⁷

Vhodnost využití této konstrukce T. Tintěra uvádí v případě, kdy dlužník, který si není jistý, jak bude výše smluvní pokuty soudem posouzena, z důvodu aby se nedostal do

---

⁸⁵ ELIÁŠ: *Smluvní pokuta z pohledu...*, s. 8.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.5.2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005. Tento názor byl zopakován následovně např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.března 2007, sp. zn. 33 Odo. 805/2005, nebo v rozhodnutí v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 1687/2006.

⁸⁷ ELIÁŠ: *Občanský zákoník...*, s. 1570.

prodlení s plněním svého dluhu, smluvní pokutu v celém rozsahu věřiteli uhradí a následně může požadovat část plnění zpět jako bezdůvodné obohacení z nepoctivých zdrojů.⁸⁸

Případ, kdy věřitel, který si je vědom vymáhání vysoké smluvní pokuty rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 ObčZ, nárokuje po dlužníkovi jen část smluvní pokuty, je další variantou, kdy by se dalo uvažovat o možné „moderaci“ smluvní pokuty pro občanskoprávní závazkové vztahy. K této možnosti Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí rovněž vyjádřil negativní názor, že na závěru, podle kterého výše smluvní pokuty je nepřiměřená, nemůže nic změnit skutečnost, že žalobce se předmětnou žalobou domáhá zaplacení pouze části sjednané smluvní pokuty.⁸⁹

Nepřípustnost moderace nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty a klasifikování dohod o smluvní pokutě jako neplatné pro rozpor s dobrými mravy v občanskoprávních závazkových dle mého názoru představuje zásah do smluvní volnosti smluvních stran. Takovéto konstrukce mohou být zneužívány vychytralými dlužníky, kteří iniciují sjednání smluvní pokuty v nepřiměřené výši s vědomím, že v případě porušení smluvní povinnosti bude dohoda o smluvní pokutě považována za neplatnou. Možnost moderace výše smluvní pokuty pro občanskoprávní závazkové vztahy bude zavedena nabytím účinnosti nového občanského zákoníku.

---

⁸⁸ TINTĚRA, Tomáš. K (ne)možnosti soudní moderace výše smluvní pokuty v občanském právu, *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 4, s. 164.

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2006, sp. zn. 33 Odo 1282/2005.

4. Vztah smluvní pokuty k blízkým institutům

4.1. Vztah smluvní pokuty a náhrady škody

Úlohu paušalizace náhrady škody jsem již rozebrala v kapitole 2.2.6, v této kapitole se budu soustředit na spojitosti smluvní pokuty a náhrady škody. Vzájemná příbuznost těchto dvou právních institutů je dána jejich blízkým historickým vývojem. V úpravě Všeobecného občanského zákoníku byly oba instituty řazeny do společné hlavy s názvem „O právu na náhradu škody a zadostiučinění“. Od společné systematiky bylo upuštěno a již v Občanském zákoníku z r. 1950 byla smluvní pokuta řazena mezi instituty zajištění závazků.

Všeobecný občanský zákoník spojoval vznik nároku na smluvní poutu se vznikem škody. Rozdílně dle současné právní úpravy občanského zákoníku je vznik povinnosti zaplatit smluvní pokutu (paušalizovanou náhradu škody) vázán na skutečnost porušení zajištěné povinnosti a dlužník je povinen smluvní pokutu zaplatit, i když věřiteli nevznikne škoda.

Náhrada škody shodně se smluvní pokutou plní funkce reparační a zajišťovací.⁹⁰ Náhrada škody na rozdíl od smluvní pokuty neplní funkci sankční. Další odlišností obou právních institutů je, že v případě sjednání smluvní pokuty je posíleno jak hmotněprávní, tak procesní postavení věřitele. Věřitel v případě porušení smluvní povinnosti dlužníkem již nemusí prokazovat vzniklou škodu a má právo na plnění sjednané v dohodě o smluvní pokutě.

4.2. Vztah smluvní pokuty a úroků z prodlení

Smluvní pokuta i úroky z prodlení rovněž spojuje shodný historický vývoj. Ve Všeobecném občanském zákoníku byly úroky z prodlení systematicky řazeny do právní úpravy náhrady škody.

Smluvní pokuta je univerzální zajišťovací prostředek, jímž lze na základě dohody smluvních stran zajistit široké spektrum smluvních povinností. Úrok z prodlení vzniká přímo ze zákona a dlužník je jej povinen platit jen pro případ prodlení s placením peněžitého závazku, a to ve výši stanovené prováděcím předpisem – nařízením vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Oba právní instituty mají akcesorickou povahu s tím rozdílem, že

---

⁹⁰ Vědomí dlužníka, že v případě, kdy jeho jednáním vznikne škoda, bude muset tuto škodu uhradit, na něj jistě bude působit preventivně.

porušením zajištěné povinnosti vzniká právo na smluvní pokutu, které je samostatným nárokem, kdežto úroky z prodlení představují dle ust. § 121 odst. 3 ObčZ příslušenství pohledávky.

Úroky z prodlení se smluvní pokutou připodobňují shodné funkce. Úroky z prodlení představují jednak hrozbu dlužníkovi, že v případě prodlení s placením dluhu věřiteli, je bude povinen dlužník platit, čímž se projevuje jejich zajišťovací funkce. Představují rovněž trest dlužníka za prodlení s placením dluhu věřiteli, čímž se projevuje funkce sankční.⁹¹ Funkce reparační úroků z prodlení se projevuje obecně tak, že mají hojit věřitelovu újmu za to, že nemůže disponovat se svými peněžními prostředky. Tato reparační funkce se projevuje i ve vztahu k náhradě škody. Podle ust. § 519 ObčZ a pro obchodní závazkové vztahy dle ust. § 369 odst. 2 ObchZ má věřitel právo na náhradu škody způsobené prodlením se splněním peněžitého závazku, jen pokud není kryta úroky z prodlení.

Úprava občanského ani obchodního zákoníku neupravuje otázku souběhu nároku na smluvní pokutu a úroky z prodlení. V praxi z tohoto důvodu vznikaly spory o to, zda je připuštěn souběh těchto dvou nároků. Dnes již konstantní judikaturou Nejvyššího soudu ČR⁹² je stanoveno, že nárok na smluvní pokutu a nárok na úroky z prodlení obtojí vedle sebe. Souběh nároků z těchto dvou právních institutů bývá soudy zkoumán i z hlediska, zda smluvní pokuta z důvodu úroků z prodlení není nepřiměřeně vysoká, a není tak v rozporu s dobrými mravy dle ust. § 3 odst. 1 ObčZ.⁹³ V případě obchodních závazkových vztahů by mohl soud využít ve vztahu ke smluvní pokutě své moderační oprávnění dle ust. § 301 ObchZ. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR je rovněž připuštěno, aby věřitel uplatnil nárok rovněž ze splatné a dosud neuhrazené smluvní pokuty.⁹⁴

Smluvní strany do dohody o smluvní pokutě mohou zakomponovat ujednání o tom, že smluvní pokuta nahrazuje úrok z prodlení, který v případě prodlení dlužníka mu již nebude účtován.⁹⁵ K tomuto ovšem S. Plíva ve své publikaci vyslovuje jisté pochybnosti. Má za to, že uvedená dohoda by mohla být posuzována jako dohoda, kterou se věřitel vzdává práva, které může v budoucnu teprve vzniknout, z toho důvodu by tato dohoda dle ust. § 574 odst. 2 ObčZ mohla být prohlášena za neplatnou.⁹⁶ Dle mého názoru takové ujednání je možné pouze pro

---

⁹¹ BEJČEK: *Právní úprava a interpretační...*, s. 41.: „Úrok z prodlení je trest za to, že si jedna strana bez svolení partnera čerpá na jeho úkor vynucený úvěr.“

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. srpna 2000, sp. zn. 29 Cdo 742/99, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. března 2002, sp. zn. 33 Odo 47/2002.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. února, sp. zn. 25 Cdo 616 /98.

⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2003, sp. zn. 33 Odo 105/2003.

⁹⁵ HUŠEK: *Smluvní (konvenční) pokuta...*, s. 6.

⁹⁶ PLÍVA: *Smluvní pokuta*, s. 7.

obchodní závazkové vztahy, a to dle ust. § 369 ObchZ, na základě kterého si smluvní strany mohou ve smlouvě smluvit výši úroků z prodlení.⁹⁷

Při srovnávání obou právních institutů je nutné zmínit výhodnější postavení úroků z prodlení pro věřitele z hlediska náhrady škody. Dle ust. § 519 ObčZ a pro obchodní závazkové vztahy dle ust. § 369 odst. 2 ObchZ nárok na plnění úroků z prodlení nevylučuje nárok na náhradu škody vzniklé z důvodu prodlení dlužníka převyšující výši těchto úroků z prodlení. Jinak tomu je u smluvní pokuty, která paušalizuje náhradu škody a věřitel nemá nárok na náhradu škody převyšující výši smluvní pokuty, pokud v ujednání o smluvní pokutě nebylo stanoveno jinak. V případě, kdy je plnění peněžitého dluhu zajištěno smluvní pokutou, ust. § 519 ObčZ pro občanskoprávní a ust. § 369 odst. 2 ObchZ pro obchodněprávní vztahy se neuplatní a věřitel nemá nárok na náhradu škody převyšující úroky z prodlení.

Odlišnost mezi úrokem z prodlení jako příslušenstvím pohledávky a smluvní pokutou jako samostatným nárokem se projevuje také v jejich zajištění zástavním právem. Na úroky z prodlení na základě jejich povahy příslušenství pohledávky dle ust. § 121 odst. 3 ObčZ se vztahuje zajištění pohledávky zástavním právem dle ust. § 155 odst. 3 ObčZ automaticky, i kdyby tak nebylo v zástavní smlouvě výslovně uvedeno. Odlišný závěr vyslovil Nejvyšší soud ČR pro zajištění smluvní pokuty zástavním právem. Ve svém usnesení Nejvyšší soud ČR, ze dne 30. října 2010, sp. zn. 21 Cdo 3161/2006, bylo stanoveno následující: „Zástavní právo se ve smyslu ustanovení § 153 odst. 2 ObčZ nevztahuje na smluvní pokutu, sjednanou pro případ porušení povinnosti ze smlouvy, kterou byla založena zajištěná pohledávka.“ Z právní věty citovaného rozhodnutí jasně vyplývá závěr, že smluvní pokuta je zajištěna zástavním právem pouze pro případ jeho výslovného zřízení v zástavní smlouvě.

4.3. Vztah tzv. nepravé smluvní pokuty k odstupnému

Na rozdíl od předchozích dvou právních institutů není odstupné se smluvní pokutou spojováno na základě historického vývoje, ale jejich podobnost je dána na základě aplikační praxe.

Jako nepravá smluvní pokuta bývá označována smluvní pokuta, v jejíž dohodě je ujednáno, že dlužník se zaplacením smluvní pokuty zproští od plnění zajištěné povinnosti. Taková konstrukce smluvní pokuty bude v praxi používána zejména u plnění nepeněžitých

---

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. března 2005, sp. zn.33 Odo 1117/2003: „Povaha ustanovení § 517 odst. 2 obč. zák. vylučuje, aby výše úroku z prodlení byla v občanskoprávních vztazích dohodnuta jinak, než stanoví právní předpis, který toto ustanovení provádí.“

závazků. Vůči primární povinnosti taková smluvní pokuta představuje „alternativu“ v ukončení závazku buď splněním primární povinnosti, anebo vypořádáním vztahu zaplacením smluvní pokuty. Nepravá smluvní pokuta v sobě zahrnuje nejen paušální odhad náhrady škody, motivační a případně trestní složku, ale i hodnotu zajišťování povinnosti, neboť ta již nadále netrvá.⁹⁸

Již na první pohled je znatelné, že nepravá smluvní pokuta má několik shodných rysů s odstupným. Odstupné lze definovat jako určitou peněžitou částku, kterou je povinna jedna ze smluvních stran zaplatit druhé smluvní straně, pokud zamýšlí odstoupit od smlouvy. Podstatným rozdílem obou právních institutů je podmínka vzniku jejich nároků. Povinnost plnit závazek z dohody o nepravé smluvní pokutě je vázán na porušení zajištěné povinnosti. Odstupné je vázáno na odstoupení od smlouvy, tedy na výkon práva účastníka smlouvy.

Podstatnou odlišností odstoupení od smluvní pokuty je dle ust. § 397 ObčZ a pro obchodní závazkové vztahy dle ust. § 355 odst. 2 ObchZ nemožnost aplikace odstoupení při sebemenším započítání s plněním nebo i při částečném přijetí plnění od protistrany.

Nepravá smluvní pokuta na rozdíl od odstupného plní funkci paušalizované náhrady škody, pokud v dohodě o smluvní pokutě nebylo ujednáno jinak. J. Šilhán ve své publikaci upozorňuje na možné zneužití limitačního působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení zajištěné povinnosti nepravou smluvní pokutou. Z pohledu dobré víry a legitimního očekávání samotné ujednání o odstupném z volní rozhodovací možnosti věřitele, zda dle výhodnosti splní primární povinnost nebo odstupné, již od samého vzniku počítá. Situace u nepravé smluvní pokuty je jiná, neboť je navázána na nežádoucí porušení smlouvy. V klíčové otázce dobré víry a legitimního očekávání věřitele nelze proto obě situace směřovat. Uzavírá, že limitační působení smluvní pokuty v případě jakéhokoliv úmyslného porušení smluvní povinnosti, se kterým dohoda o smluvní pokutě nepočítá, je neaplikovatelné.⁹⁹

---

⁹⁸ ŠILHÁN: *Smluvní pokuta v rukou...*, s. 329.

⁹⁹ ŠILHÁN: *Smluvní pokuta v rukou...*, s. 332.

5. Úprava smluvní pokuty v novém občanském zákoníku

V současné době probíhá rekodifikace českého soukromého práva již platným zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tento zákon nabude účinnosti dne 1. ledna 2014. Jedná se o rozsáhlou rekodifikaci, která přináší do oblasti soukromého práva hodně změn a několik nových právních institutů.

V důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku je uvedeno, že

nami. Dle mého názoru ovšem tyto změny, jak níže obšírněji rozeberu, nejsou jen upřesňující, ale v některých případech přímo razantní.

Úprava smluvní pokuty v novém občanském zákoníku se nachází v ust. § 2048 – 2052 a vztahuje se nově společně na občanskoprávní i obchodněprávní závazkové vztahy. Na základě zásady dispozitivnosti upravené v ust. § 1 odst. 2 nového občanského zákoníku se smluvní strany od zákonné úpravy smluvní pokuty mohou odchýlit.

Řazení smluvní pokuty v novém občanském zákoníku je spíše strukturální změnou právní úpravy. V novém občanském zákoníku je rozlišováno mezi instituty zajišťujícími dluh (zástavní právo, jistota, ručení, finanční záruka, zajišťovací převod práva a dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů) a instituty utvrzujícími dluh (smluvní pokuta a uznání dluhu). Někteří autoři zmiňovali již ve svých dřívějších publikacích, že smluvní pokuta závazek spíše utvrzuje než zajišťuje.¹⁰⁰

- etí osob

-

j dluh splní. Smluvní pokuta znaky této legální definice zajištění dluhu nespĺňuje. U smluvní pokuty se třetí osoba nezavazuje věřiteli nebo ve prospěch věřitele za dlužníkovu plnění, ani věřiteli není dána majetková jistota, že dlužník svůj dluh splní, nýbrž věřiteli vedle hlavního závazku vzniká v případě nesplnění smluvní povinnosti právo na smluvní pokutu. Hrozba platit smluvní pokutu působí motivačně na dlužníka, aby splnil zajištěnou povinnost.

Za účinnosti současné právní úpravy smluvní pokuty v právní praxi vznikaly nejasnosti o tom, zda se smluvní pokuta připouští i v jiném než peněžitém plnění. Tyto nejasnosti jsou v ust. § 2048 nového občanského zákoníku odstraněny výslovným připuštěním

---

¹⁰⁰ ELIÁŠ, *Smluvní pokuta z pohledu...*, s. 2.

smluvní pokuty i v jiném než peněžitém plnění. I přes tuto výslovnou úpravu nový občanský zákoník v ustanoveních upravujících smluvní pokutu shodně jako účinná právní úprava používá termín „platit“.

Podstatnou změnou právní úpravy smluvní pokuty v novém občanském zákoníku, provedenou ve prospěch zásady neformálnosti a autonomie vůle stran, je vypuštění obligatorní písemné formy dohody o smluvní pokutě. I přesto, že písemná forma pro sjednání smluvní pokuty není obligatorně stanovena, smluvní strany, dle ust. § 559 nového občanského zákoníku, si ji pro uzavření dohody o smluvní pokutě mohou zvolit.

Tuto změnu v právní úpravě z hlediska jejího možného dopadu považují za velmi významnou. Výše smluvních pokut zejména v obchodních závazkových vztazích dosahuje i několika milionových částek. Rovněž v případech, kdy smluvní pokuta paušalizuje náhradu škody, může podstatně ovlivnit majetkovou sféru jak dlužníka, tak věřitele. V případě vypuštění obligatorní písemné formy při vzniku soudního sporu bude ztíženo dokazování.

T. Tintěra ve své publikaci uvádí opodstatnění této změny, jež odůvodňuje tím, že je třeba pamatovat na tendence a předpokládaný vývoj v oblasti způsobů uzavírání smluv v 21. století především prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků a sociálních sítí, které již v mnohém opouštějí podobu klasické negociace, což se nepochybně bude týkat i sjednávání smluvních pokut.¹⁰¹

F. Melzer ve své publikaci uvádí důvody, při nichž je opodstatněné, aby zákon stanovil pro určitý právní úkon písemnou formu. Těmito důvody je ochrana před neuváženým nebo unáhleným zavázáním se, usnadnění důkazů o vzniku právního jednání a jeho obsahu, především tam, kde je formální smlouva podkladem pro registrační návrh, zejména u smluv ohledně nemovitostí, ale i v právu společností, a posledním důvodem je zajištění právního styku v zájmu třetích osob nebo ve veřejném zájmu a vytvoření jasných vztahů.¹⁰² Na základě osuzování nutnosti písemné formy smluvní pokuty podle výše uvedených kritérií, se písemná forma nejeví nezbytně nutná.

Do právní úpravy nového občanského zákoníku nebyla vložena úprava ust. § 545 odst. 3 ObčZ, podle které v případě nezaviněného porušení smluvní pokuty dlužník není povinen smluvní pokutu plnit. V důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku tato

---

¹⁰¹ TINTĚRA, Tomáš. Smluvní pokuta v kontextu návrhu nového občanského zákoníku, *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 8, s. 359.

¹⁰² MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. 1. vydání. Brno : Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. s. 131.

odlišná právní úprava je odůvodněná tím, že dřívější pojetí je teoreticky chybné a vymyká se přístupům zahraničních právních úprav.

Absence výslovné právní úpravy zavinění dlužníka ve vztahu ke vzniku povinnosti platit smluvní pokutu má za následek pojetí smluvní pokuty jakožto absolutní objektivní odpovědnosti dlužníka za porušení zajištěné povinnosti.¹⁰³ Jak již jsem výše uvedla, úprava smluvní pokuty v novém občanském zákoníku je dispozitivní, smluvní strany si zavinění, a to v jakékoliv jeho podobě, mohou ujednat v dohodě o smluvní pokutě.

Poslední a asi nejpodstatnější změnou úpravy smluvní pokuty v novém občanském zákoníku je zavedení moderačního práva soudu. Jelikož nový občanský zákoník je koncipován jako jednotný pro občanskoprávní i obchodněprávní vztahy, bude moderační právo soudu připuštěno i pro vztahy občanskoprávní.

Úprava moderačního práva soudu v novém občanském zákoníku je téměř totožná s úpravou moderačního práva v obchodním zákoníku. Rozdíl spočívá v tom, že v ust. § 2051 nového občanského zákoníku je nově stanoveno, že soud nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může snížit na návrh dlužníka. V současné právní úpravě obchodního zákoníku o tom, zda je k uplatnění moderačního práva soudem nutný návrh dlužníka, nebylo nic stanoveno. Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí zaujal právní názor, že soud nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může snížit i bez návrhu.¹⁰⁴ Napříště tedy toto nebude možné a soudy budou rozhodovat o tom, zda sníží nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu jen na návrh dlužníka.

Dohodu o smluvní pokutě lze dle ust. § 580 nového občanského zákoníku nadále prohlásit za neplatnou pro rozpor s dobrými mravy. Dle ust. § 588 nového občanského zákoníku soud k neplatnosti dohody o smluvní pokutě přihlédne i bez návrhu, pokud se zjevně přičí dobrým mravům. Na tomto místě se nabízí otázka, zda soud bude moci nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu přičící se dobrým mravům zrušit pro rozpor s dobrými mravy, pokud dlužník nenavrhne její moderaci, anebo zda nadále bude převládat právní názor Nejvyššího soudu ČR, který dle současné právní úpravy lze aplikovat pouze na obchodní závazkové vztahy, že dohodu o smluvní pokutě není možno považovat za neplatnou podle ust. § 39 ObčZ pouze z důvodu nepřiměřenosti sjednané výše smluvní pokuty, takovou situaci totiž řeší ust. § 301 ObchZ, upravující moderační oprávnění soudu.¹⁰⁵ Vzhledem k tomu, že dle úpravy nového občanského zákoníku soud může nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit jen na

---

¹⁰³ PATĚK, *Smluvní pokuta...*, s. 89.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. ledna 2008, sp. zn. 32 Cdo 3853/2007.

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. října 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007.

návrh dlužníka, nejsou oba uvedené případy totožné. Bude záležet na rozhodovací praxi soudů, jaké k této otázce zaujmou stanovisko.

Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku je zmíněna v úpravě odstoupení od smlouvy. Shodně jako v ust. § 302 ObchZ je v ust. § 2005 odst. 2 nového občanského zákoníku upraveno, že odstoupení od smlouvy se nedotýká již vzniklého práva na smluvní pokutu. Tato úprava není ani pro občanskoprávní vztahy žádným novem, jelikož tento závěr byl uveden v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR.¹⁰⁶

Právní úprava nového občanského zákoníku vylučuje sjednání smluvní pokuty k zajištění, resp. utvrzení povinností vyplývajících z nájemních smluv bytu, resp. domu. V ust. § 2239 nového občanského zákoníku je stanoveno, že se nepřihlíží k ujednání ukládající nájemci povinnost zaplatit pronajímateli smluvní pokutu. Citované ustanovení se jistě citelně dotkne smluvních vztahů upravujících nájem bytu, resp. domu v praxi, jelikož smluvní pokuta je v současnosti hojně užívána i u tohoto smluvního typu.

Jak vyplývá z důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku, lze s příchodem nové právní úpravy předpokládat i změnu přístupu soudů na určité sporné otázky. V důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku je stanoveno, že ujednají-li si smluvní

jde o platné

jako ujednání nepojmenované smluvní klauzule. Toto výkladové pravidlo obsažené v důvodové zprávě hodnotím velmi pozitivně, protože v případě, že soudy budou dle něj postupovat, nebudou považována za neplatná taková ujednání, která odporovala kogentnímu ust. § 544 odst. 1 ObčZ, resp. ust. § 2048 nového občanského zákoníku.

Další spornou otázkou, jejíž řešení je předestřeno v důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku, je umožnění sjednání smluvní pokuty pro případ nesplnění smluvní povinnosti závislé na správním rozhodnutí. Dle současné rozhodovací praxe soudů toto možné není.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. června 2003, sp. zn. 33 Odo 131/2003.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. února 2008, sp. zn. 33 Odo 128/2006.

Závěr

Smluvní pokuta na základě své převážně dispozitivní právní úpravy je zajišťovací, resp. utvrzovací prostředek variabilní a různorodý. Na základě této variability smluvní strany v dohodě o smluvní pokutě mohou zdůraznit či omezit konkrétní funkce, ať již zajišťovací, reparační nebo sankční, podle účelu, ke kterému smluvní pokutu sjednávají. Reparační funkce je zdůrazněna v případě, kdy smluvní pokuta paušalizuje náhradu škody, nebo v případě, kdy se smluvní pokuta do náhrady škody započítává. Sankční složka je nejvíce zdůrazněna v případě, když si smluvní strany v dohodě o smluvní pokutě sjednají, že věřitel má nárok na náhradu škody vedle smluvní pokuty. Složka reparační i sankční je zahrnuta v tzv. nepravé smluvní pokutě, u které zaplacením smluvní pokuty odpadá povinnost dlužníka plnit zajištěnou povinnost.

Smluvním stranám sjednávajícím dohodu o smluvní pokutě lze doporučit, aby se pečlivě zamysleli nad tím, za jakým účelem si smluvní pokutu sjednávají a podle toho do jejich ustanovení zakomponovali jimi požadovaná ujednání. Předem by měli zvážit i její úskalí. Smluvní pokutu jako zajišťovací resp. utvrzovací institut smluvních závazků lze i za účinné právní úpravy sjednat velmi snadno, ovšem její dopady mohou být rozsáhlé. Smluvní strany by se měly zamyslet zejména nad zaviněním, paušalizací náhrady škody, výší smluvní pokuty a povinností plnit zajištěnou povinnost i po zaplacení smluvní pokuty.

Smluvní strany by rovněž měly být opatrné při výběru smluvního partnera. Smluvní pokuta se totiž může velmi snadno stát zastíracím manévrem jiného cíle. Tímto cílem může být vyloučení náhrady škody v případě sjednání velmi nízké smluvní pokuty a následného úmyslného porušení smluvní povinnosti dlužníkem. Anebo naopak sjednání neplatného dohody o smluvní pokutě, jejíž výše odporuje dobrým mravům. Tato situace může nastat velmi snadno. Nevěrohodný smluvní partner naláká smluvního partnera na dobré zajištění závazku vysokou smluvní pokutou, ovšem od začátku s vědomím, že v případě nárokování takové smluvní pokuty bude klasifikována jako neplatná pro rozpor s dobrými mravy.

Dle mého názoru jen málo právních institutů poskytuje tolik různých podob právě jako smluvní pokuta. S touto variabilitou vzniká v právní praxi ne málo sporných otázek. Řešení nejpodstatnějších a nejfrekventovanějších z nich jsem se pokusila v práci pojmenovat a podat možná řešení. Těmito spornými otázkami jsou zejména sjednání smluvní pokuty pro případ odstoupení od smlouvy, osud smluvní pokuty při postoupení zajištěné pohledávky, možnost moderace smluvní pokuty v občanskoprávních vztazích, paušalizace náhrady škody v případě, kdy dlužník úmyslně poruší smluvní povinnost, přípustné subjekty dohody o smluvní pokutě,

apod. Řešení určitých ze sporných otázek se již ustálilo judikaturou vyšších soudů, na některé zůstává teoretický náhled v odborné literatuře, ovšem v praxi se tato řešení neaplikují.

Na určité sporné otázky reaguje právní úprava nového občanského zákoníku. V novém občanském zákoníku je upravena přípustnost smluvní pokuty v jiné než peněžité podobě a moderace nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty soudem i v oblasti občanskoprávní. S příchodem nové právní úpravy i odstranění jistých sporných otázek, jimiž jsou zejména zneplatnění dohody o smluvní pokutě sjednané pro případ odstoupení od smlouvy nebo otázka přípustnosti smluvní pokuty obsahující splnění smluvní povinnosti závislé na správním rozhodnutí.

V současné době, kdy již platný nový občanský zákoník je před nabytím účinnosti, je vhodná doba pro zhodnocení účinné právní úpravy smluvní pokuty obsažené v občanském a obchodním zákoníku, což bylo i jedním z cílů této práce. Právní úprava smluvní pokuty obsažená v občanském zákoníku je hodná kritiky, a to zejména v souvislosti s nemožností moderovat nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu, v jejímž důsledku ujednání obsahující nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu se stávají neplatnými pro rozpor s dobrými mravy. Rovněž lze nahlížet kriticky na liberaci dlužníka od placení smluvní pokuty v případě, kdy smluvní pokutu nezavinil.

Modifikaci právní úpravy smluvní pokuty pro obchodní závazkové vztahy obsaženou v ustanoveních obchodního zákoníku vidím naopak jako bezproblémovou. Jediné, co této úpravě musím vytknout, je to, že neobsahuje úpravu, zdali soud může nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit i bez návrhu dlužníka. V případě současné soudní praxe, kdy je připuštěno moderování smluvní pokuty soudem i bez návrhu, dochází ve větší míře do zásahu smluvní volnosti kontraktálních stran a je více oslabena zásada „pacta sunt servanda“.

Nový občanský zákoník se svou právní úpravou vrací k některým tradicím zavedeným Všeobecným občanským zákoníkem i co se týče smluvní pokuty. Velkým přínosem po nabytí jeho účinnosti bude možnost moderovat nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu i v občanskoprávních závazkových vztazích, a to jen na návrh dlužníka. Dle mého názoru, jedinou změnou oproti současné právní úpravě, která nemusí být přínosem, je neformálnost smluvní pokuty. Pozitivně lze na této změně hodnotit ještě snadnější sjednání smluvní pokuty, ovšem v případě vzniku sporu bude ztíženo dokazování.

De lege ferenda bych zvažovala upravit rovněž možnost moderace nepřiměřeně nízké smluvní pokuty soudem. Touto úpravou by se předešlo zneužívání paušalizování náhrady škody v případě sjednání velmi nízké smluvní pokuty a tím obcházení zákonného ustanovení o vzdání se nároku na náhradu škody před porušením povinnosti, z něhož škoda může

vzniknout. Za účinné právní úpravy jsou taková ujednání považována za právní úkony neplatné z důvodů obcházení zákona, resp. rozporu s dobrými mravy.

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha: Akademie věd České republiky, 1994. 471 s.

BEJČEK, Josef. *Obchodní závazky (Obecná úprava a kupní smlouva)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. 321 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář*, 1. vydání: Linde a.s., 2008. 2639 s.

ELIÁŠ, Karel. *Obchodní zákoník, Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900*. 4. vydání. Praha: Linde a.s., 2004. 946 s.

HUŠEK, Jan, In FALDYNA, František (ed). *Obchodní zákoník s komentářem II. díl*. 1. vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 2000. 698 s.

LOCHMANOVÁ, Ludmila. *Základy obchodního práva*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009. 260 s.

MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. 1. vydání. Brno : Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.

KUBEŠ, Vladimír. In. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi- 5. díl*, Praha: V. Linhart, 1937.

PATĚK, Daniel. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 115 s.

ŠILHÁN, Josef. Smluvní pokuta v rukou vypočítavého úmyslníka. In BEJČEK, Josef, KOŽIJAK, Jaromír (ed). *Pocita Petru Hajnovi k 75. narozeninám*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010. s. 319-333.

ŠTENGLOVÁ, Ivana, PLÍVA, Stanislav, TOMSA, Miloš a kol. *Obchodní zákoník*, 13. vydání, Praha: C. H. Beck. 2010. 1469 s.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2008. 2275 s.

Články:

BEJČEK, Josef. Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera, *Obchodněprávní revue*, 2011, roč. 3, č. 1, s. 10-18.

- BEJČEK, Josef. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1995, č. 1, s. 31-47.
- ČECH, Petr. Smluvní pokuta versus úrok z prodlení. *Právní rádce*. 2008, č. 4. s. 21 - 30
- ELIÁŠ, Karel. Smluvní pokuta z pohledu právní doktríny i praxe. *Obchodní právo*, 2001, roč. 10, č. 10, s. 2-12.
- HUŠEK, Jan. Smluvní (konvenční) pokuta v obchodních vztazích. *Obchodní právo*, 1994, roč. 3, č. 6, s. 2-7.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Smluvní pokuta. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 9, s. 454-466.
- NOVÁČEK, Roman. Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudu. *Právní rozhledy*, 2002 . 10, . 3, s. 116 – 120.
- PATĚK, Daniel. Osud smluvní pokuty při cesi zajištěné pohledávky (aneb k akcesoritě smluvní pokuty), *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 8, s. 294-297.
- PLÍVA, Stanislav. Smluvní pokuta. *Právo a podnikání*, 1999, č. 9, s. 2-7.
- ŠILHÁN, Josef. Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti, *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 1, s. 8-13.
- TINTĚRA, Tomáš. K (ne)možnosti soudní moderace výše smluvní pokuty v občanském právu, *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 4, s. 161- 164.
- TINTĚRA, Tomáš. Smluvní pokuta v kontextu návrhu nového občanského zákoníku, *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 8, s. 357- 361.

Právní předpisy:

- Patent č. 947/1811 Sb. z.s., obecný zákoník občanský, účinný ke dni 1. ledna 1812.
- Patent č. 947/1811 Sb. z.s., obecný zákoník občanský, ve znění zákona 62/1868 Ř.z., účinném ke dni 1. července 1886.
- Patent č. 947/1811 Sb. z.s., obecný zákoník občanský, ve znění zákona 69/1916 Ř.z., účinném ke dni 1. ledna 1916.
- Zákon č. 1/1863 ř. z., obecný zákoník obchodní, účinný ke dni 1. července 1863.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, účinný ke dni 1. ledna 1950.
- zákon č. 101/1963 Sb., zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku, účinný ke dni 1. dubna 1964.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Z . 87/1991 Sb. s inností ke dni 1. dubna 1991.

Zákon č. 109/ 1964 Sb., hospodářský zákoník, účinný ke dni 1. července 1964.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Soudní rozhodnutí:

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, bod 6.

Nález Ústavního soud ČR ze dne 11. října 1999, sp. zn. IV. ÚS 276/99.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. října 2009, sp. zn. 23 Cdo 3147/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2007, sp. zn. 28 Cdo 3714/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 890/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. června 2002, sp. zn. 33 Odo 313/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. června 2003, sp. zn. 33 Odo 131/2003.

tna 2005, sp. zn. 33 Odo 457/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. dubna 1998, sp. zn. 2 Odon 90/97.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. března 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. dubna 2006, sp. zn. 33 Odo 469/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. září 2006, sp. zn. 32 Odo 1260/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 32 Odo 1113/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. února 2001, sp. zn. 25 Cdon 1044/96.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. srpna 2001, sp. zn. 33 Odo 204/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 29 Odo 426/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. března 2011, sp. zn. 32 Cdo 1432/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2011, sp. zn. 26 Cdo 4503/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. října 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 33 Cdo 1682/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 890/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 33 Cdo 1682/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 890/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. července 2011, sp. zn. 23 Cdo 1781/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. října 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. května 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. května 2007, sp. zn. 32 Odo 202/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. ledna 2008, sp. zn. 32 Cdo 3853/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. dubna 2009, sp. zn. 23 Cdo 1646/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. října 2008, sp. zn. 32 Cdo 2843/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2005, sp. zn. 32 Odo 400/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. prosince 2003, sp. zn. 32 Odo 631/2002.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. května 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. března 2007, sp. zn. 33 Odo 805/2005.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 1687/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2006, sp. zn. 33 Odo 1282/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. srpna 2000, sp. zn. 29 Cdo 742/99.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. března 2002, sp. zn. 33 Odo 47/2002.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. února 1999, sp. zn. 25 Cdo 616 /98.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2003, sp. zn. 33 Odo 105/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. března 2005, sp. zn.33 Odo 1117/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. ledna 2011, sp. zn. 23 Cdo 2575/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. června 2010, sp. zn 33 Cdo 498/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 1999, sp. zn. 29 Cdo 2495/98.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. března 1999, sp. zn. 25 Cdo 119/99.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 29 Odo 426/2001.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. srpna 2005, sp. zn. 32 Odo 869/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 32 Odo 475/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. ledna, sp. zn. 2008 32 Cdo 3853/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. ledna 2011, sp. zn. 33 Cdo 2637/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. listopadu 1999, sp. zn. 28 Cdo 514/99.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. listopadu 2001, sp. zn. 29 Odo 50/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. února 2008, sp. zn. 33 Odo 128/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. července 2001, sp. zn. 25 Cdo 186/2000.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. ledna 1997, sp. zn. 1 Cmo 744/96.
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. srpna 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004.
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. března 1997, sp. zn 8 Co 2675/96.
Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 24. srpna 2004, sp. zn. 10 Co 646/2004.

Internetové zdroje:

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku [cit. 10. března 2012]. Dostupná na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>.

Nový občanský zákoník [cit. 22. března 2012]. Dostupný na <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2012&typeLaw=zakon&what=Rok>>.

Shrnutí

Tématem této diplomové práce je „smluvní pokuta“, která v současné době představuje oblíbený zajišťovací, resp. utvrzovací prostředek závazků. Cílem této diplomové práce je podat obecnou charakteristiku tohoto právního institutu a upozornit na sporné otázky a zhodnotit právní úpravu smluvní pokuty. V první kapitole stručně popisují vývoj právní úpravy smluvní pokuty od roku 1811, tedy od platnosti Všeobecného zákoníku občanského, a rovněž vymezují funkce a akcesoritu smluvní pokuty. Další kapitola s názvem Dohoda o smluvní pokutě již pojednává o obsahových a formálních náležitostech smluvní pokuty. V této kapitole se rovněž zabývám jednotlivými konfiguracemi smluvních pokut. Třetí kapitola pojednává o fázi smluvní pokuty po té, co porušením smluvní povinnosti vznikne věřiteli právo na splnění smluvní pokuty. V rámci této kapitoly rozebírám i problematiku neplatnosti smluvní pokuty pro rozpor s dobrými mravy a moderační právo soudu. Smluvní pokuta na základě svého historického vývoje má velmi blízko k dalším právní institutům, a to zejména k náhradě škody a úrokům z prodlení, o čemž pojednávám v kapitole čtvrté. V poslední, zato velmi významné páté kapitole rozebírám a zhodnocuji právní úpravu tohoto institutu v novém občanském zákoníku.

Summary

The theme of this thesis is the 'contractual fine' which is favourite institute of securing obligations currently. The aim of this thesis is to give the general characteristics of this legal institute, to notify of problematic issues and to assess Czech legislation of contractual fine. I describe briefly the legal development of contractual fine since 1811, and I also define the functions in the first chapter. The next chapter named 'The contractual fine agreement' deals with requirements of the agreement. In this chapter I deal with also various configurations of contractual fine. The third chapter deals with the phase after the breach of a contractual obligation and formation of the right to penalty of the creditor. In this chapter I analyze the issue of the nullity of the contractual fine in contradiction with properties and court's diminution in value. The contractual fine is closely related to other legal institutes especially to the compensatory damages and the default interest based on its historical development, as I concern with in the fourth chapter. The last but very important fifth chapter I analyze and assess the legislation of this institute in the new Czech Civil Code.